

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

TAGEM
AR-GE & İNOVASYON

Yaş Meyve ve Sebze Çalıştayı

12-13 Haziran 2019

KONYA

YAŞ MEYVE SEBZE ÇALIŞTAYI

ISBN: 978-605-7839-05-3

© 1. Basım, Temmuz 2019

© Copyright 2019, ATLAS AKADEMİ

Bu baskının bütün hakları Atlas Akademi'ye aittir.
Yayın evinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya
bir kısmının elektronik, mekânîk ya da fotokopi yoluyla basımı,
yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

SERTİFİKA NO: 15833

Kapak & Dizgi
Atlas Akademi

Baskı ve Cilt
Dizgi Ofset
Yeni Matbaacılar Sitesi Konya
Tel: 0332 342 07 42

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yazarlar: BAYRAMOĞLU, Zeki – KARAKAYACI, Zuhâl
AĞIZAN, Kemalettin – AĞIZAN, Süheyla – BOZEMİR, Merve
Anahtar Kelimeler: Tarım Ürünleri Pazarlaması, Yaş Meyve Sebze

Akademi Mah. Yeni İstanbul Cad.
No: 22 Selçuklu / KONYA
Tel: 0332 241 30 59

SPONSOR KURUM / KURULUŞLAR

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

AR-GE & İNOVASYON

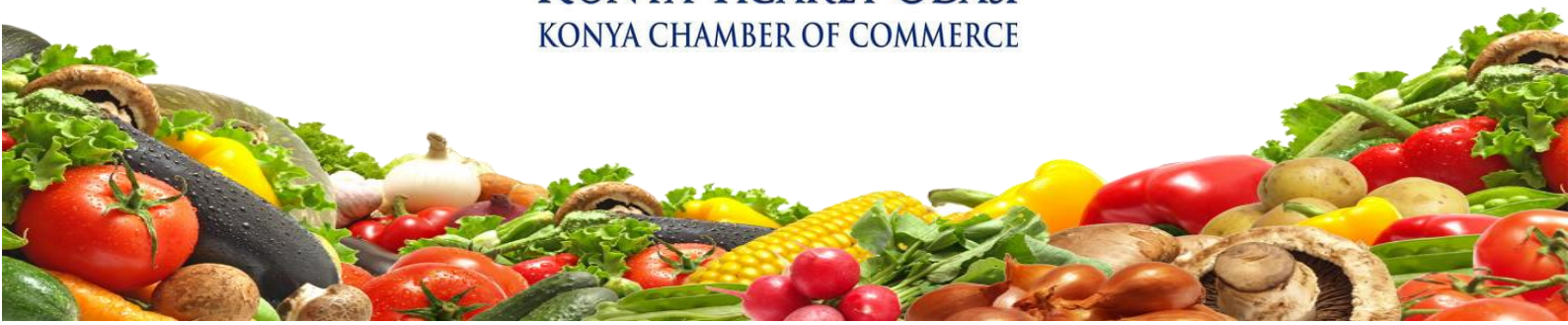

TÜRKİYE
PERAKENDECİLER
FEDERASYONU

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

ORGANİZASYON KOMİTESİ

Başkan	Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Zuhale KARAKAYACI	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Üye	İhsan ASLAN	Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı
Üye	Ayfer ŞAHİN	T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Proje Yönetim Daire Başkanı
Üye	Mehmet KİLCİ	Tarımsal Ekonomi ve Proje Yönetimi Dairesi Başkanlığı

SEKRETARYA

Üye	Kemalettin AĞIZAN	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Üye	Süheyla AĞIZAN	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Üye	Merve BOZDEMİR	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Zuhale KARAKAYACI	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
ÖNSÖZ.....	6
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	8
EXECUTIVE SUMMARY.....	10
1. Bölüm: Açılış Konuşmaları.....	12
2. Bölüm: Sektör Hakkında Genel Bilgiler.....	22
3. Bölüm: TAGEM/18/AR-GE/57 No’lu “Domates Pazarlama Kanallarının ve Pazar Marjının Tespiti Üzerine Bir Araştırma” Adlı Proje Genel Sonuçları.....	40
3.1. Üretim ve Üreticiler.....	41
3.2. Haller, Komisyoncu ve Tüccarlar.....	42
3.3. Perakendeciler.....	44
3.4. Genel Öneriler.....	45
4. Bölüm: Yaş Meyve ve Sebze Çalıştay Sonuçları.....	46
4.1. Üretimin ve Üreticinin Sosyo-Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi.....	54
Girdi Tedariki.....	54
Arazi Kiralama.....	56
Üretim Tekniği.....	57
Örgütlenme.....	60
Ürün Kayıpları.....	61
Pazarlama.....	65
Risk Yönetimi.....	66
İşgücü.....	67
Planlama.....	68
Finansman.....	69
Sözleşmeli Yetiştiricilik, Endüstri ve İhracatçı İlişkileri.....	70
İşletme, Ürün ve Üretici Kayıt Sistemi.....	71
Teknik ve Ekonomik Danışmanlık, Bilgi Sağlama ve Yayım.....	72
Diğer Konular.....	73
4.2. Komisyoncu ve Tüccar Faaliyetlerinin Sistem Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi.....	75
Algı yönetimi.....	75
Bildirim Sistemi.....	76
Piyasa Fiyat Oluşumu.....	78
Komisyonculuk.....	79
Depolama.....	81

Tüccar.....	82
Lojistik	83
Toptancı Halleri.....	84
Üretici Örgütleri	84
Diğer Konular.....	85
4.3. Perakende Sektörünün Yaş Meyve-Sebze Piyasası Üzerindeki Etkinliği	86
Ürün Tedariki	86
Ambalaj ve Kasa	88
Soğuk Zincir	89
Pazarlama Sistemleri	90
Faturalandırma, Vergi ve Kayıt Sistemi.....	91
Mali ve Sağlık Denetimleri ve Cezai İşlemler	92
Diğer Konular.....	93
5. Bölüm: Sonuç Bildirgesi	94
6. Bölüm: Çalıştaydan Görüntüler	97

“Kılıç ve saban, bu iki fatihten birincisi, ikincisine daima mağlup olmuştur.”

“Türkiye’nin sahibi hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

ONUR KURULU

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Özkan KAYACAN

Adnan YANKIN

Selçuk ÖZTÜRK

Yüksel TAVŞAN

Mustafa ALTUNBİLEK

Selçuk Üniversitesi Rektörü

Tarımsal Araştırmalar ve Politika Geliştirme Genel Müdürü

Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürü

Konya Ticaret Odası Başkanı

TÜRKHAL Federasyon Başkanı

PERDER Federasyon Başkanı

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Aykut GÜL

Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Prof. Dr. Mehmet BOZOĞLU

Prof. Dr. Mustafa ERKAN

Prof. Dr. Önder TÜRKMEN

Çukurova Üniversitesi

Akdeniz Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Akdeniz Üniversitesi

Selçuk Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet EŞİTKEN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali SABİR	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Aykut GÜL	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz SAYIN	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Cennet OĞUZ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfü PIRLAK	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BOZOĞLU	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ERKAN	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Önder TÜRKMEN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf ÇELİK	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Ferhan KÜÇÜKBASMACI SABİR	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ARISOY	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mithat DİREK	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zuhul KARAKAYACI	Selçuk Üniversitesi
Öğr. Gör. İbrahim YANIK	İstanbul HALDER Koordinatörü
Dr. Aysun YENER	Selçuk Üniversitesi
Dr. Betül SAYIN	BATEM / Antalya
Dr. Filiz PEZİKOĞLU	Bahçe Kültürleri Araştırma / Yalova
Dr. Oğuz GÜNDÜZ	Bahçe Kültürleri Araştırma / Yalova
Dr. Osman Sedat SUBAŞI	Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
Dr. Osman UYSAL	Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

ÖNSÖZ

Tarım sektörü, tarih boyunca insanların beslenmesi açısından önem arz etmiştir. Gıda hammaddelerini sağlamasının yanı sıra, tarıma dayalı sanayilere girdi temin etmesi, tarıma bağlı sanayilerden girdi sağlaması, ithalat ve ihracatın geliştirilmesine sağladığı katkılarla ekonomik açıdan da stratejik bir öneme sahiptir. Tarımın alt sektörlerinden biri olan yaş meyve ve sebze sektörü de günlük tüketim ihtiyacının karşılanması, sektör içerisindeki katma değer payı, istihdama ve dış ticarete katkısı açısından tartışmasız önemlidir. Ancak yaş meyve ve sebzelerin organik özellikleri ve hassas yapıları üreticiden tüketiciye hızlı, güvenli ve minimum maliyetli pazarlama ağını zorunlu kılmaktadır.

Yaş meyve sebze pazarlama sisteminde hal sisteminin var olmasıyla birlikte hal dışı pazarlama kanallarında mevcuttur. Pazarlama işlevinin etkinliği ürün güvenliğini ve güvencesini, üretici ve tüketici refahını etkilemektedir. Ayrıca fiyatlarda meydana gelen dalgalanma enflasyon aracılığı ile ülke ekonomisini etkilemektedir. Bu nedenle pazarlama sisteminin incelenmesi, eksikliklerinin giderilerek iyileştirilmesi ve etkin bir pazarlama sisteminin oluşturulması bütüncül olarak sosyal ve ekonomik açıdan önemlidir. Sektörün eksik yönlerinin iyileştirilmesi bütün paydaşların mutabakat sağlayacağı yaklaşımların geliştirilmesi sektörün ülkesel kalkınmaya olan katkısını artıracak kanaati oluşmuştur. Bu nedenle sektör paydaşları ile birlikte toplumun tüm kesimleri üzerinde farkındalığın oluşması için yaş meyve sebze pazarlama ağının özellikleri de göz önünde bulundurularak, piyasa işleyişinin ve maliyetlerin hesaplandığı; Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) tarafından AR-GE Destek Programı kapsamında desteklenen TAGEM-18/AR-GE/57 nolu “Domates Pazarlama Kanallarının ve Pazar Marjının Tespiti Üzerine Bir Araştırma” adlı proje çalışması kapsamında Toplumsal Mutabakat ve Kalkınma vizyonu ile “Yaş Meyve ve Sebze Çalıştayı” Selçuk Üniversitesi ve TAGEM öncülüğünde düzenlenmiştir.

Çalıştay kapsamında bir araya gelen paydaşların sektöre yönelik sorunlara katkıda bulunmaları sağlanmış, elde edilen çözüm önerileri bu raporda bir araya getirilmiştir. Hazırlanan bu çalışmanın, sektöre yönelik alınacak kararlara ve yapılacak düzenlemelere rehber olması, toplumsal mutabakat ve kalkınma vizyonuna katkı sağlaması beklenmektedir.

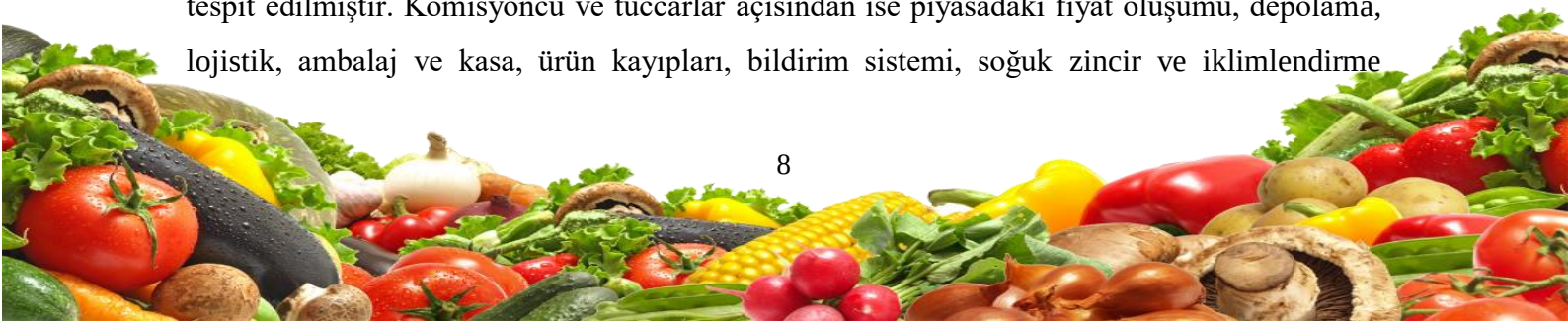
Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU
Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Proje Yürütücüsü

YÖNETİCİ ÖZETİ

Tarım sektörü diğer sektörlerle hammadde sağlaması ve bu sektörlerden ürün talep etmesi nedeniyle tüm sektörlerin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. İnsanların gıda ihtiyaçlarının karşılanması, ekonomik faaliyetlerin devamlılığının sağlanması, ithalat ve ihracat potansiyeli, istihdam alanları oluşturması açısından oldukça önemli bir sektördür. Fakat tarım ürünlerinin zorunlu tüketim malları olması sebebiyle talep elastikiyetleri düşüktür. Elastikiyetin düşük olması arz ve talep miktarına bağlı olarak tarım ürünlerinde fiyat dalgalanmalarının fazla olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ürünlerin turfanda fiyatlarının yüksek olması, tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ürün sepetinin hesaplanmasında tarım ürünlerinin payının enflasyona yansımaları nedeniyle spekülatif söylemler açısından yaş meyve ve sebze sektörü dikkat çekmektedir. Fiyat değişikliğine ek olarak pazarlama kanallarındaki farklı masraf kalemleri maliyet artışlarına neden olmaktadır. Bu proje kapsamında yaş meyve ve sebzelerin üreticiden tüketiciye ulaşması sürecinde oluşan çeşitli pazarlama kanallarındaki masrafların ve değer zincirindeki değişimin hesaplanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda projenin altlığını oluşturması amacıyla çalıştayda tüm paydaşlar bir araya getirilerek sektöre yönelik sorunlar ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Türkiye’de son dönemlerde gündemde olan Hal Yasası’nda yapılacak olan düzenlemeler kapsamında yaş meyve-sebze pazarlama sistemindeki işleyişte karşılaşılan sorunların tespit edilmesi ve bu sorunların fiyatlardaki dalgalanmalara etkilerinin belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla bu çalıştay hazırlanmıştır.

Çalıştay kapsamında; üretim ve üreticinin sosyo-ekonomik durumu, komisyoncu ve tüccarların faaliyet alanları ile paydaşların pazarlama sistemindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca pazarlama kanallarının bir diğer paydaşı olan perakendecilerin yaş meyve ve sebze piyasasındaki etkinliği tartışılmıştır. Üretim ve üreticinin; girdi tedariki, üretim tekniği, örgütlenme, risk yönetimi, işgücü, finansman, kayıt sistemi vb. konularda sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Komisyoncu ve tüccarlar açısından ise piyasadaki fiyat oluşumu, depolama, lojistik, ambalaj ve kasa, ürün kayıpları, bildirim sistemi, soğuk zincir ve iklimlendirme

konuları tartışılmıştır. Perakende sektöründeki ürün tedarigi ve muhafazası, faturalandırma, vergi, denetim ve cezai işlemlerden kaynaklanan sorunların mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Çalıştaya katılım sağlayan tüm paydaşların önerileriyle yaş meyve ve sebze sektöründeki sorunlara zmler sunulmuştur. Elde edilen üzümlerin politika geliştiriciler ve ilgili kurum kuruluşlara rehber olması beklenmektedir. Çalıştayın amacına ulaşması ve ülke ekonomisine katkı sağlaması bizleri sevindirecektir. Saygılarımızla...

Prof. Dr. Mustafa şAHİN

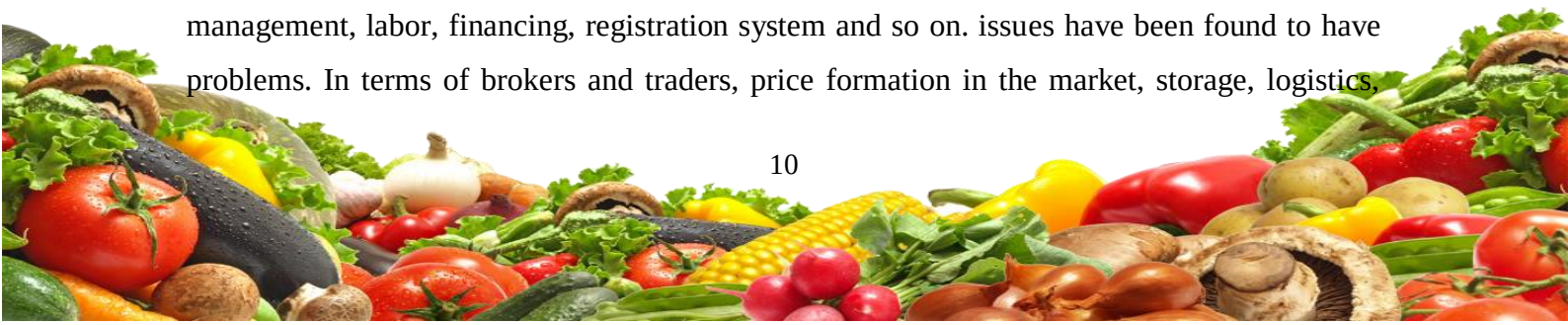
Selçuk Üniversitesi Rektri

EXECUTIVE SUMMARY

The agricultural sector is important for the sustainability of all sectors as it provides raw material resources to other sectors and demands products from these sectors. The agricultural sector is very important in terms of meeting the food needs of the people, ensuring the continuity of economic activities, the potential of import and export, and creating employment areas. However, demand elasticity is low because agricultural products are mandatory consumer goods. The low elasticity of agricultural products leads to high price fluctuations depending on supply and demand. For this reason, the high prices of agricultural products in peat, the reflection of the share of agricultural products in inflation in the calculation of the "Consumer Price Index" (CPI) product basket draws attention to the fresh fruit and vegetable sector in terms of speculative discourses. In addition to price changes, different cost items in marketing channels cause cost increases. In this project, it is aimed to calculate the costs and changes in the value chain in various marketing channels that occur during the process of reaching fresh fruits and vegetables from producers to consumers. In order to form the basis of the project, all stakeholders were brought together in the workshop to discuss problems and solutions for the sector. The identification of problems encountered in the operation in recent years in the agenda, which will be held in the Marketplace Laws arrangements within the scope of fresh fruit and vegetable marketing system in Turkey and to determine the effect of the fluctuations in the price of these problems, this workshop is intended to develop solutions.

Within the scope of the workshop; the socio-economic situation of the producer and producer, the fields of activity of brokers and traders and the effects of stakeholders on the marketing system were evaluated. In addition, the effectiveness of retailers, another stakeholder of the marketing channels, in the fresh fruit and vegetable market was discussed. Production and manufacturer; input procurement, production technique, organization, risk management, labor, financing, registration system and so on. issues have been found to have problems. In terms of brokers and traders, price formation in the market, storage, logistics,

packaging and safe, product losses, notification system, cold chain and air conditioning were discussed. It has been determined that there are problems arising from product procurement and preservation, invoicing, tax, audit and penal transactions in retail sector.

With the suggestions of all stakeholders participating in the workshop, solutions were provided to the problems in the fresh fruit and vegetable sector. The solutions obtained are expected to guide policy-makers and related institutions. We will be glad to see that the workshop achieved its aim and contribute to the national economy. Best regards...

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Rector of Selcuk University

1. Bölüm: Açılış Konuşmaları

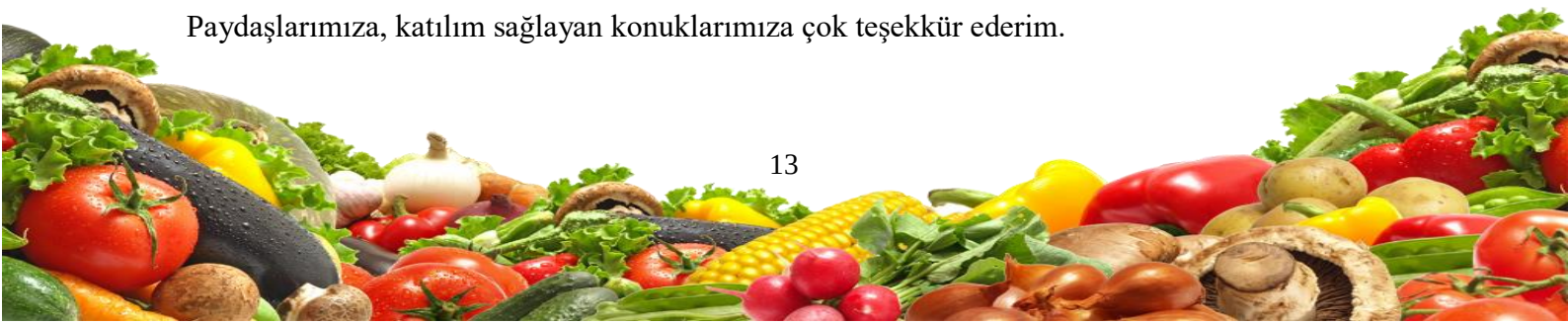

Prof. Dr. Cennet OGUZ

Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı

Sayın Bakan Yardımcılarım, Sayın Vali Yardımcım, Sayın Rektörüm, Sayın Genel Müdürlerim, Sayın Başkanlarım ve Değerli Katılımcılar TAGEM ve Selçuk Üniversitesi desteğiyle gerçekleştirilen “Yaş Meyve ve Sebze Çalıştayı”na hoş geldiniz. Ana misyonu insanları beslemek olan tarım sektörü, vazgeçemeyeceğimiz bir sektördür. Bulunulan yüzyıl ve teknoloji çağı fark etmeksizin her teknolojinin ve yeniliğin bir doyum noktası olmakla birlikte sadece tarım sektöründe gıdaya olan talep bitmeyecektir. Bu nedenle tarım sektörünün devamlılığının sağlanması için disiplinler arası çalışmak gerekmektedir. Disiplinler arası çalışmaya katkı sağlamak adına Selçuk Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü olarak Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN ve YÖK desteğiyle Biyoekonomi Tezsiz Yüksek Lisans Programı’nı açmış ve tüm paydaşlarımıza sunmuş bulunuyoruz. Tarım sektörü; insan beslenmesine, istihdama, sanayi sektörüne, ekonomiye olan katkıları nedeniyle önemli konuma sahiptir. Bu nedenle tarımsal yapının korunması ve kaynakların etkin kullanılması gerekmektedir. Bunları sağlamak, tüm paydaşlarla ortak fikir çerçevesinde toplanmak ve gündemdeki hal yasasına katkı sağlamak amacıyla bu çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştaya katkı veren Tarım ve Orman Bakanlığına, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğüne, Paydaşlarımıza, katılım sağlayan konuklarımıza çok teşekkür ederim.

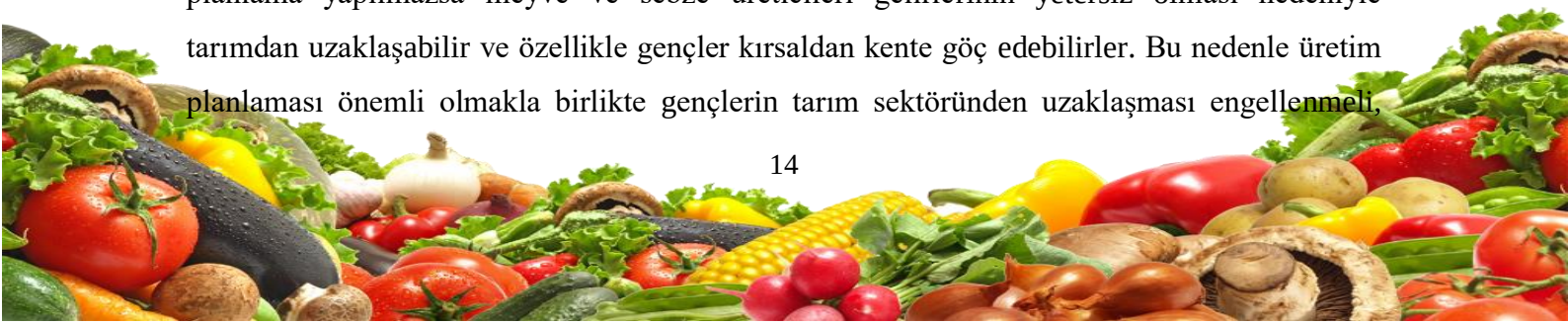

Yüksel TAVŞAN

TÜRKHAL Federasyon Başkanı

Sayın Bakan Yardımcılarım, Sayın Vali Yardımcım, Sayın Rektörüm, Değerli Genel Müdürlerim, Değerli Başkanlarım, Değerli Katılımcılar hepinizi temsil etmekte bulunduğum Türkiye Halciler Federasyonu adına sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Tarım ve Orman Bakan Yardımcımızın, Ticaret Bakan Yardımcımızın, ilgili kurum kuruluşların üst düzey yöneticilerinin, özel sektör paydaşlarının ve akademisyenlerin ülke tarımı ve tüketici refahı açısından önemli bir konuya katkı sağlamaları amacıyla bir araya geldikleri için herkese teşekkür ederim.

Tarımsal üretimde risklerin olması ve doğa koşullarına bağlılık nedeniyle birtakım zorluklar söz konusudur. Özellikle meyve ve sebze üretim, pazarlama daha zordur. Çünkü yaş meyve ve sebzelerin günlük hasat edilip pazara sunulması gerekmektedir. Aksi durumda ürün kalitesinde düşme ve fire oranlarında artış olmaktadır. Piyasadaki riskler ve belirsizlikler ise ürün fiyatlarında dalgalanmalara yol açmakta ve dönemsel olarak doğru fiyat tespit edilememektedir. Bu dalgalanmaların üretici ve tüketiciler üzerindeki baskısını azaltmak için nüfusun ihtiyacı dikkate alınarak uygulanabilir üretim planlaması yapılmalıdır. Nitekim planlama yapılmazsa meyve ve sebze üreticileri gelirlerinin yetersiz olması nedeniyle tarımdan uzaklaşabilir ve özellikle gençler kırsaldan kente göç edebilirler. Bu nedenle üretim planlaması önemli olmakla birlikte gençlerin tarım sektöründen uzaklaşması engellenmeli,

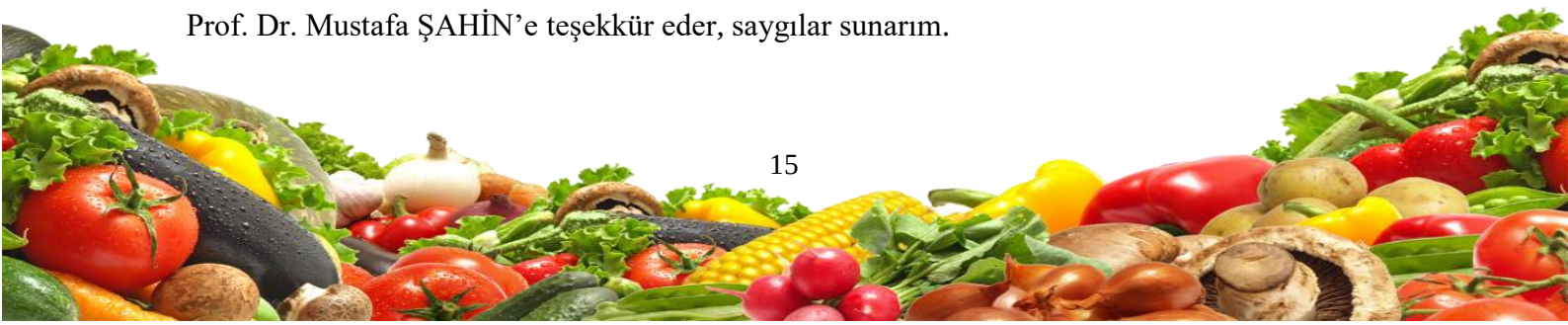

ürün fiyatları doğru tespit edilmeli, üretim için gerekli olan finansman ihtiyacı karşılanmalıdır. Ayrıca dünya ticaretinde rekabet edebilmek için ürünlerde markalaşmaya, raf ömrünü ve kaliteyi artırmaya önem verilmelidir.

Yaş meyve-sebze politikalarında en önemli sorun bu ürünlerin tarım ürünleri dışındaki diğer ürünler gibi düşünülmesidir. Ancak meyve-sebzelerin raf ömürleri kısa olup, fiyatlar üzerinde komisyoncuların istekleri doğrultusunda değişiklik yapmaları ve kârlarını artırmaları mümkün değildir. Çünkü yaş meyve sebze fiyatları piyasadaki arz ve talebe göre belirlenmektedir. Ayrıca üretimde kullanılan girdi fiyatlarının yüksek olması ürün satış fiyatını artırmaktadır. Ürünün piyasada çok olması durumunda ise fiyat maliyetin altına düşmekte ve üretici girdi temini, finansman bulma sorunu yaşamaktadır.

Yeni yasanın gündeminde yer alan üretici birlikleri veya kooperatifler üreticileri korumak ve ürünlerini pazarlamak açısından iyi bir yaklaşım olup, bu örgütlerin kısa sürede piyasaya uyum sağlamaları mümkün değildir. Bu nedenle örgütler öncelikle mevcut düzen içerisine yerleştirilmeli, başarılı olmaları durumunda hallerdeki komisyoncular ve tüccarlar kaldırılmalıdır. Mevcut koşullarda komisyoncular ve tüccarlar ürün fiyatlarını artıran unsur gibi görünmektedirler. Ancak bu durum gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü komisyoncu ve tüccarların üreticilere ihtiyaçlarını karşılamak üzere avans vermeleri, vergi yükümlülüklerine tabi olmaları ve vadeli ürün satışı yapmaları nedeniyle üretici ve tüketici arasında aşırı fiyat artışını absorbe etmektedirler. Ayrıca üreticiler ürünlerini arz ve talebi dikkate alarak doğru fiyat üzerinden pazarlamakta olup, ürünlerin raf ömürlerinin kısa olması nedeniyle çalışma saatleri zorluk arz etmekte ve sosyal hayatları kısıtlanmaktadır.

Sonuç olarak, son derece önemli olan yaş meyve ve sebze pazarlama sisteminin bakan yardımcılarımız, konuyla ilgili kamu ve özel sektör yetkilileri, bilim insanları tarafından bir arada tartışılarak ülkeye katkı sağlayacağı sonuçlar ortaya çıkarması düşüncesiyle çalıştay çok önemsiyoruz. Çalıştay düzenleyen Sayın Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU ve ekibine, destek veren Tarım ve Orman Bakanlığına, üniversitenin imkânlarını bizlere sunan Sayın Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'e teşekkür eder, saygılar sunarım.

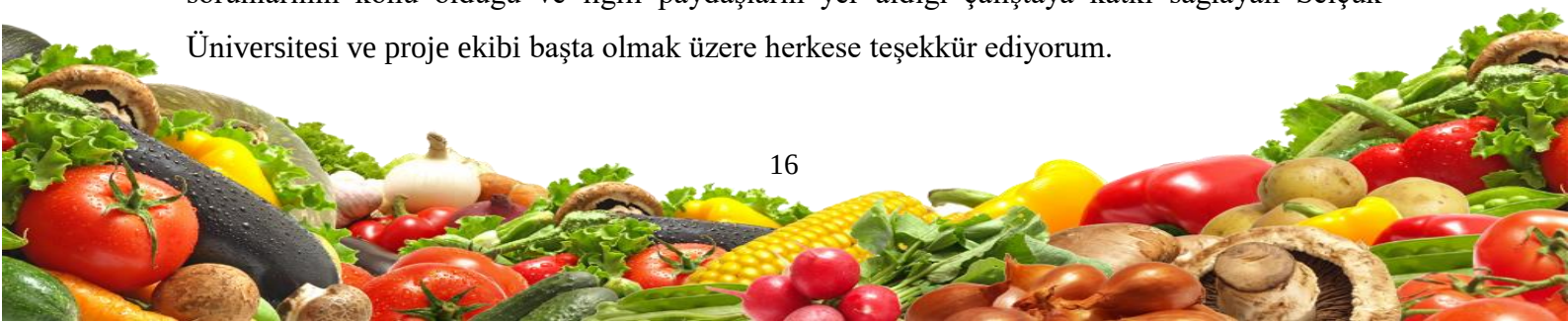

Mustafa ALTUNBİLEK

PERDER Federasyon Başkanı

Sayın Bakan Yardımcılarım, Sayın Vali Yardımcım, Sayın Hocalarım, Değerli Başkanlarım, Kıymetli Meslektaşlarım ve Değerli Basın Mensupları hepinizi saygıyla selamlıyorum. Türkiye Perakendeciler Federasyonu olarak Türkiye genelinde 17 bölgede, 4.500 satış noktasıyla, toplam 420 üyeyle faaliyet göstermekteyiz. Perakendeciler, kendi bölgelerinde hizmet veren nihai tüketici ürünlerini sofralara ulaştıran noktalar olup ürünleri genellikle bulundukları illerin hallerinden temin etmektedirler.

Türkiye tarımının temel sorunlarından biri üretim planlamasının eksikliği olmakla birlikte bu durum en fazla meyve ve sebzede görülmektedir. Yaş meyve ve sebzede üretim planlamasının olmaması fiyat dalgalanmalarına, arz fazlasına/eksikliğine neden olmaktadır. Bu durum ise ürünlerde fire oranlarını artırmaktadır. Bu nedenle çeşitli unsurlar dikkate alınarak üretim planlaması yapılmalı ve tarım sektörünün sürdürülebilirliği için üreticiler desteklenmelidir. Tarım sektöründeki birtakım sorunları çözmek üzere planlanan hal yasasının fireleri asgariye indiren, ürün fiyatlarındaki artışı engelleyen, üretici-tüketici memnuniyetini sağlayacak önlemleri kapsamasına önem gösterilmelidir. Yaş meyve ve sebze sorunlarının konu olduğu ve ilgili paydaşların yer aldığı çalışmaya katkı sağlayan Selçuk Üniversitesi ve proje ekibi başta olmak üzere herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Selçuk Üniversitesi Rektörü

Sayın Bakan Yardımcılarım, Sayın Vali Yardımcım, Çok Kıymetli Genel Müdürlerim, Oda Temsilcileri, Çok Kıymetli Hocalarım, Değerli Misafirler hepinizi şahsım ve yönetimim adına saygıyla selamlıyorum.

Gıda, insanın yaşamında besin kaynağı olup eksikliği ve yokluğu uzun süre tolere edilemez. Bu nedenle ülkelerin gelişmesi ve kalkınması için lokomotif görevi üstlenen üniversitelere büyük görevler düşmektedir. Selçuk Üniversitesi Türkiye’de kurulan ilk 15 üniversiteden birisi olup 11 Nisan 1975 yılında kurulmuştur. Ziraat Fakültesi Türkiye’de 3. sırada, dünyada ise 340. sıralarda yer almaktadır. Bu nedenle emek veren akademisyenlerimizi huzurlarınızda tebrik etmek istiyorum. Üniversitemizin gelişmesine projesiyle katkı sağlayan Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU ve ekibine ise ayrıca teşekkür ediyorum. Tarım ve Orman Bakanlığı ile Selçuk Üniversitesi desteğiyle üreticinin tarlasından tüketicinin sofrasına bir ürünün gelmesinde geçen süreçte, bütün paydaşlarla görüşülerek sorunların tespit edildiği bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar ve sorunlar çalıştayda tüm paydaşlar ve karar vericilere aktarılacaktır.

Çalıştayda emeği geçen Prof. Dr. Zeki BAYRAMOğLU’na, Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl KARAKAYACI’ya, proje ekibinde yer alan Kemalettin AğIZAN, Süheyla AğIZAN ve Merve BOZDEMİR’e teşekkür ediyorum. Çalıştaya teşrif eden bakan yardımcılarımıza, vali yardımcımıza, oda başkanlarımıza, değerli hocalarımıza, diğér temsilcilerimize minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

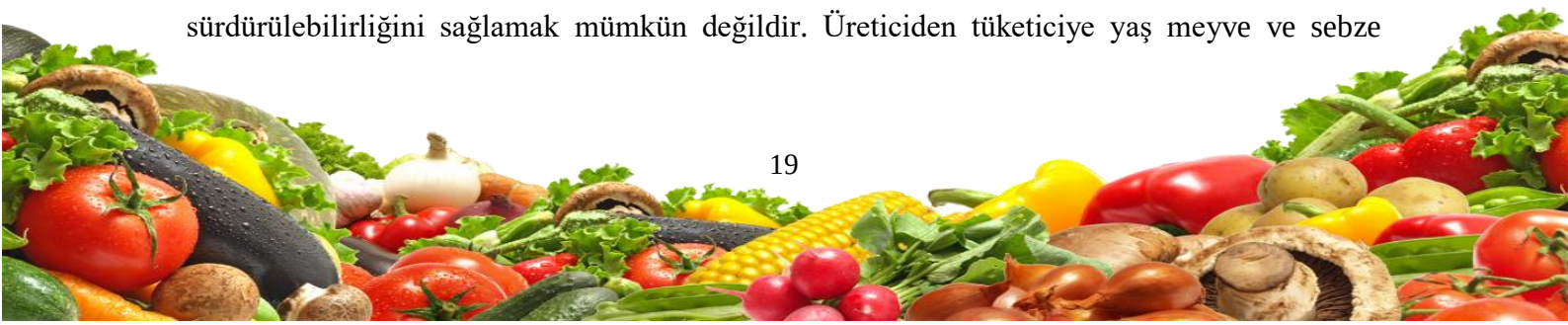

Sezai UÇARMAK

Ticaret Bakan Yardımcısı

Değerli Dostlarım, Sivil Toplum Örgütlerinin Değerli Başkanları, Oda ve Borsa Başkanları, Değerli Katılımcılar hepinizi saygıyla selamlıyorum. Tarımsal üretim doğa koşullarına bağlı olması nedeniyle iklimsel riskler oldukça fazladır. Bu nedenle üretim bölgelerinin çeşitlendirilerek riskin azaltılması gerekmektedir. Üretim miktarı yıllar itibariyle değişiklik göstermekle birlikte piyasayı çok fazla etkilememektedir. Nitekim piyasada yaşanan aşırı fiyat artışlarının temel nedeni arz-talep dengesinin kurulamamasıdır. Yaş meyve sebze pazarlama sisteminde yer alan komisyoncuların sektörde bir fonksiyonları olmakla birlikte devamlılıkları sağlanmalıdır. Bu devamlılık kontrollü olmalıdır. Çünkü ürün fiyatının üreticiden tüketiciye kadar geçen süreçte arz ve talebe bağlı olmadan artış göstermesi durumunda tedarik zincirinde bir sıkıntı olduğu muhtemeldir. Bu nedenle yeni yasada çıkması planlanan üretici örgütlerinin mevcut koşullar içerisinde pilot uygulaması yapılmalıdır. Başarılı olma durumunda örgütlerin sayısı artırılarak üreticilerin tarımda kalması sağlanmalıdır. Üreticileri korumanın diğer yolu ise fiyat dalgalanmalarını engellemektir. Bu konu ise Tarım ve Orman Bakanlığı'nın katkılarıyla üretim planlaması yapılarak istikrarlı üretimle çözülebilir. Çünkü üreticinin düşük ya da düzensiz para kazandığı sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak mümkün değildir. Üreticiden tüketiciye yaş meyve ve sebze

pazarlama sistemini konu alan alıştayı düzenleyen Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU ve ekibi
başta olmak üzere katkı sağlayan herkese teşekkür ediyorum.

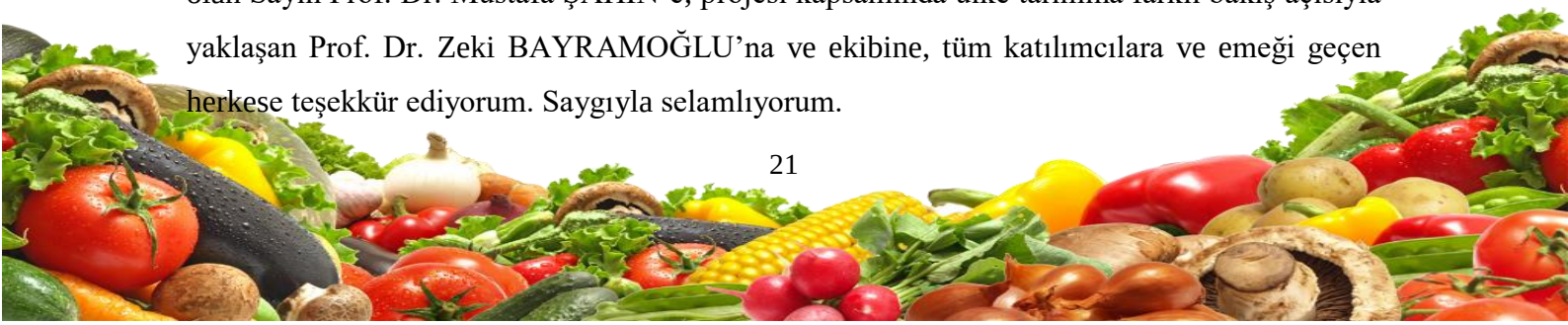

Mustafa AKSU

Tarım ve Orman Bakanlığı Bakan Yardımcısı

Değerli katılımcılar hepinizi saygıyla selamlıyorum. Tarım ve Orman Bakanlığı yaş meyve sebzenin üretimiyle, Ticaret Bakanlığı ise bu ürünlerin pazarlamasıyla ilgilenmektedir. Diğer bir deyişle yaş meyve ve sebze bu iki bakanlık birlikte faaliyet göstermekte olup hem üreticiyi hem de tüketiciyi koruyarak faaliyetler sürdürülmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı olarak iklimsel değişikliklerin üretim miktarını olumsuz etkilemesi nedeniyle üretim planlaması yapmayı hedefliyoruz. Planlar havza ve bölgesel bazlı yapılacak olup bölgeler itibarıyla hangi ürünlerin yetiştirileceği desteklemelerle şekillendirilecektir. Çünkü tarım sektörü savunma sanayi kadar önemli bir sektör olup toplumun besin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu nedenle tarım sektöründe üreticilerin tutundurulması ve tüketicilerin ihtiyaçları olan gıdalara erişmesi için tedarik zincirinde kontroller artırılmalıdır. İnsan beslenmesi ve tarım piyasaları açısından önemli yere sahip olan yaş meyve-sebze pazarındaki sorunların tespiti ve fiyatlardaki dalgalanmaları tespit etme amacıyla tüm sektör paydaşları çalıştayda bir araya geldik. Bu nedenle çalıştaya ülke tarımı için güzel sonuçlara vesile olmasını temenni ediyorum. Çalıştaya ev sahipliği yapan ve destek olan Sayın Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'e, projesi kapsamında ülke tarımına farklı bakış açısıyla yaklaşan Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU'na ve ekibine, tüm katılımcılara ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Saygıyla selamlıyorum.

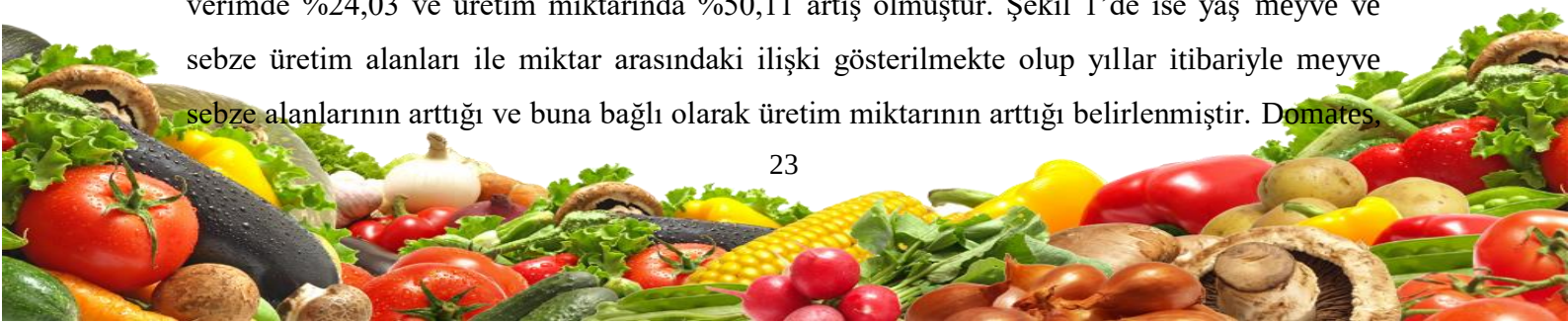
2. Bölüm: Sektör Hakkında Genel Bilgiler

Yaş sebze meyve sektörü; tarım sektörünün en önemli alt bileşenlerinden biridir. Yaş meyve ve sebze sektörü; ürünlerin yetiştirilmesi ve hasadından sonra, doğal ömrünü tamamlamadan yani en az fire ve zayıatla, üzerinde herhangi bir ikincil işlem yapılmadan tüketiciye ulaştırılması amacıyla faaliyet gösteren çiftçi, komisyoncu, tüccar ve perakendeciden oluşur. Tarımın bir alt sektörü olan yaş meyve ve sebze sektörü insanların temel ihtiyacı olan bitkisel karbonhidrat, protein ve vitaminlere sahip besinlerin üretilmesi, ürünlerin pazarlama kanalları aracılığıyla en kısa zamanda tüketiciye ulaştırılmasını sağlarken dünyadaki tüm insanların da yaşam devamlılığını doğrudan etkilemektedir.

Yaş meyve ve sebzeler genellikle depolama olanakları olmayan, girdi maliyetleri ve işgücü ihtiyaçları fazla olan ürünlerdir. Dolayısıyla ürünlerin pazarlanmasında zaman faktörüne dikkat edilmelidir. Türkiye’de bu ürünlerin pazarlaması özel sektör tarafından yapılmaktadır. Üreticiden tüketiciye olan pazarlama kanalında genellikle komisyoncu, tüccar ve perakendeciler görev almaktadır. Bu süreçte ürünlerin fiyatları maliyetlere bağlı olarak değişmektedir. Ürünlerin pazarlama aşamasındaki fiyat değişimleri “*Pazar Marjı*” olarak adlandırılmaktadır. Pazar marjının yüksek olması, üreticinin düşük fiyattan sattığı ürünün, tüketici tarafından yüksek fiyatla tüketilmesine neden olduğu tartışılmaktadır. Bu fiyat değişikliğinin incelenmesi ve fiyat değişmelerine etki eden faktörlerin belirlenmesi önemlidir. Yaş meyve ve sebze sektöründe pazar marjının tespiti ve sektörel bir değerlendirmenin yapılması amacıyla ilgili tablolarda yaş meyve ve sebze verileri incelenmiştir.

Tablo 1’de yıllar itibariyle Dünya’da sebze-meyve üretim alanı, verimi ve üretim miktarı verilmiştir. Sebze üretim alanı 2000 yılında yaklaşık 42 milyon ha iken 2017 yılında 58 milyon ha alana yükselmiş ve verim hektar başına 16.305,7 kg’dan 18.812,1 kg’a yükselmiştir. Yıllar itibariyle üretim alanı ile verimdeki artışa paralel olarak üretim miktarı da artış göstermiş ve 2017 yılında 1,09 milyar ton olmuştur. Nitekim 2000-2017 yılları arasında üretim alanı %38,53, verim %15,37 ve üretim alanı %59,82 oranında artmıştır. Meyve üretim verileri de sebze üretim verileriyle benzerlik göstermekte olup üretim alanında %21,03, verimde %24,03 ve üretim miktarında %50,11 artış olmuştur. Şekil 1’de ise yaş meyve ve sebze üretim alanları ile miktar arasındaki ilişki gösterilmekte olup yıllar itibariyle meyve sebze alanlarının arttığı ve buna bağlı olarak üretim miktarının arttığı belirlenmiştir. Domates,

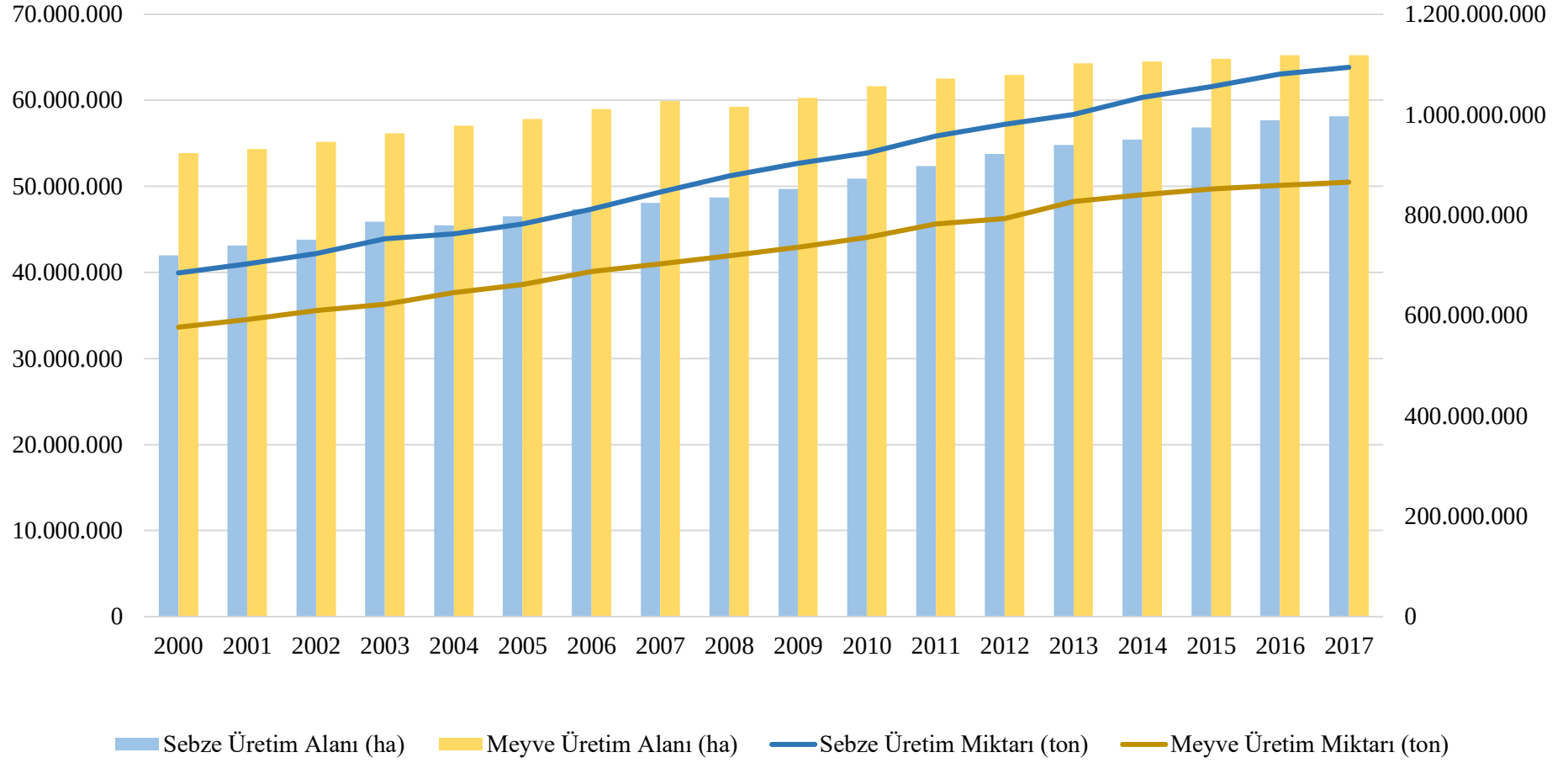
hıyar, biber, patlıcan ve kabak gibi seçilmiş ürünlerin de üretim alanları, miktarları ve verimlerinde artış gözlenmiştir. Hektar başına verimin 2017 yılında (2000 yılı baz alındığında) domatestede %32,06, hıyarda %98,92, biberde %40,34, patlıcanda %56,48 ve kabakta %8,33 arttığı belirlenmiştir. Üretim alanında artış ise dünya genelinde en fazla kabak (%46,63) üretimindedir. Domates üretiminde ise alan genişlemesi %26 civarındadır. Üretim miktarındaki artış ise verimle paralellik göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 1. Dünya Sebze-Meyve Üretim Alanı, Verimi ve Miktarı

Yıllar	YAŞ SEBZE			YAŞ MEYVE		
	Üretim Alanı (ha)	Verim(kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim(kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)
2000	41.993.627	16.305,7	684.733.756	53.888.568,00	10.700,9	576.653.541
2001	43.122.693	16.287,4	702.358.012	54.361.148,00	10.883,3	591.627.829
2002	43.810.173	16.518,4	723.675.262	55.165.494,00	11.049,1	609.526.689
2003	45.917.947	16.401,9	753.141.952	56.168.789,00	11.072,3	621.918.551
2004	45.456.329	16.774,6	762.510.662	57.033.519,00	11.324,4	645.872.700
2005	46.544.252	16.802,8	782.073.799	57.844.694,00	11.437,9	661.623.571
2006	47.368.453	17.132,0	811.514.319	58.967.346,00	11.657,6	687.418.839
2007	48.076.100	17.584,7	845.403.340	59.906.194,00	11.728,6	702.613.196
2008	48.724.374	18.027,2	878.363.471	59.258.615,00	12.130,2	718.819.385
2009	49.675.392	18.176,8	902.938.495	60.263.780,00	12.215,1	736.130.405
2010	50.906.115	18.145,9	923.736.560	61.634.486,00	12.262,2	755.776.803
2011	52.362.057	18.280,4	957.197.343	62.537.980,00	12.513,3	782.557.193
2012	53.782.090	18.231,6	980.534.159	62.959.907,00	12.591,8	792.776.887
2013	54.829.251	18.239,2	1.000.039.745	64.294.942,00	12.863,3	827.044.077
2014	55.438.566	18.649,8	1.033.917.075	64.523.740,00	13.026,0	840.486.312
2015	56.847.533	18.573,7	1.055.870.717	64.818.069,00	13.147,6	852.200.622
2016	57.694.664	18.731,2	1.080.688.914	65.217.067,00	13.176,3	859.316.640
2017	58.172.267	18.812,1	1.094.343.707	65.220.334,00	13.271,8	865.590.060

Kaynak: FAO, 2019

Şekil 1. Yıllar İtibariyle Dünya Yaş Meyve Sebze Üretim Miktarı ve Alanı

Kaynak: FAO, 2019

Tablo 2. Dünya Seçilmiş Sebze Üretim Alanı, Verimi ve Miktarı

	Domates			Hıyar			Biber			Patlıcan			Kabak		
Yıllar	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)
2000	3.837.515	28.471,6	109.260.006	2.046.546	18.538,0	37.938.892	2.040.282	13.808,7	21.253.405	1.536.870	17.989,9	27.648.140	1.417.531	12.191,6	17.282.035
2001	3.802.943	28.061,2	106.715.237	2.017.711	19.539,8	39.425.592	2.061.503	14.371,6	21.849.220	1.562.900	17.453,5	27.278.034	1.414.947	12.574,9	17.792.888
2002	3.926.264	29.483,9	115.761.759	1.969.508	21.659,1	42.657.795	2.157.894	14.516,0	23.006.266	1.644.776	18.044,1	29.678.556	1.477.090	12.909,2	19.068.056
2003	3.990.841	29.624,4	118.226.366	1.950.284	22.240,0	43.374.371	2.234.619	15.139,8	24.820.546	1.671.896	17.772,0	29.712.966	1.535.506	13.126,9	20.156.466
2004	4.151.552	30.598,7	127.032.087	1.904.772	22.610,0	43.066.845	2.211.488	15.637,2	25.117.317	1.745.332	17.763,5	31.003.186	1.593.511	12.915,3	20.580.720
2005	4.170.630	30.778,0	128.363.470	1.916.305	23.976,6	45.946.461	2.211.332	16.027,3	25.864.708	1.820.053	17.631,2	32.089.705	1.557.660	12.965,6	20.196.060
2006	4.153.858	31.405,1	130.452.137	1.879.993	26.412,1	49.654.496	2.362.749	16.336,0	27.232.149	1.878.370	17.594,0	33.048.071	1.583.809	13.027,8	20.633.545
2007	4.223.228	32.476,5	137.155.468	1.968.769	27.459,2	54.060.848	2.343.951	16.796,9	27.953.155	1.654.251	22.753,9	37.640.696	1.636.826	13.040,6	21.345.244
2008	4.223.274	33.539,9	141.648.137	1.921.331	30.407,7	58.423.224	2.382.651	16.414,9	28.625.137	1.606.519	24.784,3	39.816.508	1.660.104	13.039,7	21.647.310
2009	4.419.382	35.142,6	155.308.602	1.966.866	30.830,0	60.638.579	2.491.734	16.185,1	29.282.356	1.691.414	25.707,0	43.481.112	1.707.245	13.063,8	22.303.060
2010	4.429.913	34.606,9	153.305.465	2.021.070	30.931,4	62.514.425	2.439.160	16.705,1	30.163.398	1.717.929	25.655,7	44.074.601	1.740.678	13.075,0	22.759.371
2011	4.582.022	34.813,4	159.515.827	2.091.013	32.467,9	67.890.836	2.446.929	16.797,5	30.739.345	1.752.853	25.682,9	45.018.302	1.785.728	13.248,4	23.658.024
2012	4.803.724	33.969,7	163.181.128	2.115.829	33.453,8	70.782.553	2.503.076	16.805,2	31.440.237	1.803.837	26.030,6	46.954.913	1.825.081	13.103,3	23.914.616
2013	4.848.787	34.090,2	165.295.864	2.111.445	34.677,5	73.219.570	2.410.040	17.257,9	31.768.429	1.854.703	26.359,7	48.889.422	1.860.742	13.180,1	24.524.733
2014	4.910.081	35.612,8	174.861.783	2.141.057	35.552,6	76.120.056	2.431.498	17.613,2	32.654.160	1.860.878	26.844,1	49.953.603	1.897.197	13.236,8	25.112.771
2015	4.815.762	36.858,4	177.501.042	2.175.461	36.176,8	78.701.178	2.396.566	18.768,4	33.753.717	1.801.107	28.066,4	50.550.607	1.931.388	13.142,2	25.382.626
2016	4.845.193	37.048,8	179.508.401	2.218.587	36.296,5	80.526.983	2.480.342	19.047,3	35.214.275	1.788.279	28.626,9	51.192.811	2.010.372	13.197,8	26.532.482
2017	4.848.384	37.600,4	182.301.395	2.271.260	36.875,5	83.753.861	2.555.358	19.378,8	36.783.098	1.858.253	28.149,6	52.309.119	2.078.450	13.206,7	27.449.481

Kaynak: FAO, 2019

Tablo 3'te dünyada en fazla sebze üretimine sahip ülkeler ve bu ülkelerin yıllar itibariyle üretim miktarları verilmiştir. En fazla üretim Çin, Hindistan ve ABD'de üretilmektedir. Türkiye ise sebze üretiminde 4. sırada yer almakta olup 2017 yılında 30.869.967 ton sebze üretimi gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında dünya toplam sebze üretim miktarı 1.094.343.707 ton olup bu üretim miktarının %84,90'ını en fazla sebze üretimi yapan ilk 20 ülke oluşturmaktadır. Türkiye'nin dünya sebze üretimi içerisindeki payı ise %2,82'dir (Tablo 3).

Tablo 3. Ülkelere Göre Dünya Sebze Üretim Miktarı (Ton)

Ülkeler/Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Çin Halk Cumhuriyeti	298.123.000	368.409.000	457.435.300	532.955.033	540.686.818	554.290.579
Hindistan	71.383.100	71.615.878	99.349.826	117.854.662	122.180.707	127.144.323
Amerika Birleşik Devletleri	37.477.819	34.902.284	34.723.852	34.472.523	34.678.865	32.623.212
Türkiye	18.841.662	26.472.162	25.997.195	29.552.290	30.266.897	30.869.967
Rusya Federasyonu	10.467.960	11.821.789	12.131.791	16.120.150	16.290.999	16.405.842
Nijerya	8.277.564	11.115.881	12.090.760	16.122.242	16.195.359	16.380.707
Vietnam	6.290.865	7.591.996	8.120.046	14.586.232	15.204.722	15.732.895
Meksika	8.620.255	9.720.427	11.075.756	13.230.469	14.320.934	15.520.031
Mısır	12.568.379	14.406.872	16.773.785	16.370.731	15.285.351	15.248.443
İran (İslam Cumhuriyeti)	8.463.952	11.241.605	14.006.099	13.694.966	13.720.465	14.272.774
İspanya	10.461.022	11.584.826	11.007.111	12.533.355	13.217.258	13.398.837
İtalya	15.327.511	14.592.164	13.383.996	12.786.738	12.989.636	12.495.983
Endonezya	6.579.705	7.838.948	9.398.266	10.214.424	10.895.675	11.335.707
Japonya	11.779.524	11.063.500	10.724.724	9.937.345	9.762.415	9.644.646
Kore Cumhuriyeti	10.976.955	9.863.805	9.001.752	9.243.188	9.031.370	9.386.663
Ukrayna	5.449.300	6.984.600	8.186.020	10.237.040	16.401.768	9.304.775
Özbekistan	2.645.100	3.517.760	6.347.100	10.129.923	9.614.139	9.109.724
Brezilya	6.470.270	7.026.856	8.806.496	8.728.034	8.990.701	9.050.659
Filipinler	4.937.541	5.341.648	5.960.220	6.361.888	6.331.857	6.442.172
Cezayir	1.783.773	3.011.333	4.116.878	5.985.365	6.298.752	6.393.063
İlk 20 Toplam	556.925.257	642.280.134	773.295.628	895.260.515	916.519.199	929.114.113
Diğer Toplam	127.808.499	139.793.665	150.440.932	160.610.202	164.169.715	165.229.594
Dünya Toplam	684.733.756	782.073.799	923.736.560	1.055.870.717	1.080.688.914	1.094.343.707

Kaynak: FAO, 2019

Meyve üretiminde ise dünya toplam üretim miktarı 2017 yılında 865.590.060 ton olup ilk sıralarda Çin, Hindistan, Brezilya ve ABD yer almaktadır. Türkiye meyve üretiminde 23.154.393 ton üretim kapasitesiyle 5. sırada yer almakta ve dünya toplam meyve üretiminin %2,68'ini gerçekleştirmektedir (Tablo 4). Eldeki veriler doğrultusunda Türkiye'nin meyve ve sebze üretiminde dünya pazarında önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Ülkelere Göre Dünya Meyve Üretim Miktarı (Ton)

Ülkeler/Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Çin	122.988.372	164.102.186	211.207.115	251.124.584	257.719.777	262.040.833
Hindistan	43.900.880	52.658.409	76.409.397	88.917.273	89.918.656	92.302.869
Brezilya	37.905.481	38.576.525	41.426.400	39.920.905	39.349.989	39.881.658
Amerika Birleşik Devletleri	35.713.530	29.880.381	29.156.900	27.357.446	27.987.007	26.506.375
Türkiye	16.629.300	18.450.775	19.229.237	20.295.817	21.781.194	23.154.393
Meksika	14.965.423	16.709.217	17.058.936	20.201.429	21.422.193	21.856.832
Endonezya	8.710.401	15.261.368	15.634.651	20.697.594	18.531.349	19.518.523
İspanya	17.781.630	17.389.302	17.914.834	19.710.966	19.208.256	18.391.731
İran (İslam Cumhuriyeti)	13.813.310	19.320.713	17.829.473	18.192.845	18.640.814	17.386.046
Filipinler	14.141.038	16.237.562	19.379.109	16.620.676	16.317.569	16.579.779
İtalya	19.068.581	19.347.162	18.613.214	18.290.871	17.931.009	16.335.406
Mısır	9.551.829	11.021.298	12.313.121	15.353.354	15.084.552	15.480.157
Kolombiya	7.388.607	8.155.082	8.565.378	11.718.375	12.087.125	12.309.238
Nijerya	9.389.796	9.671.111	10.762.880	11.566.040	11.723.565	11.908.111
Tayland	10.891.828	10.907.788	10.395.235	10.685.221	10.593.017	11.451.693
Fransa	11.508.758	10.176.609	9.043.854	9.487.474	9.288.681	8.869.637
Pakistan	5.902.443	6.941.856	7.079.338	7.039.812	6.930.755	6.822.860
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	2.428.896	2.445.809	4.068.544	6.318.224	5.787.520	6.064.297
Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti	1.882.302	3.535.295	4.972.982	5.736.586	5.808.081	5.741.056
Uganda	10.090.650	9.709.084	5.349.200	5.072.579	4.234.591	3.924.133
İlk 20 Toplam	414.653.055	480.497.532	556.409.798	624.308.071	630.345.700	636.525.627
Diğer Toplam	162.000.486	181.126.039	199.367.005	227.892.551	228.970.940	229.064.433
Dünya Toplam	576.653.541	661.623.571	755.776.803	852.200.622	859.316.640	865.590.060

Kaynak: FAO, 2019

Dünya meyve-sebze üretiminde ilk sıralarda yer alan Türkiye’de üretim alanı yıllar itibariyle fazla değişmemiş olup verim yaklaşık %36 civarında artmıştır. Verim artışına paralel olarak üretim miktarı meyvede %39,24, sebzede %63,84 artmıştır (Tablo 5). Yıllar itibariyle domates, hıyar ve patlıcan üretim alanlarında daralma olup biber (%35,21) ve kabak (%150,20) üretim alanlarında ise artış olmuştur. Verim artışı ise en fazla kabak (%122,59) ve domates (%59,78) üretiminde sağlanmıştır (Tablo 6).

Tablo 5. Türkiye Toplam Yaş Meyve ve Sebze Üretim Verileri

Yıllar	YAŞ MEYVE			YAŞ SEBZE		
	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)
2000	1.332.796,0	12.477,0	16.629.300,0	702.708,0	26.812,9	18.841.662,0
2001	1.314.700,0	12.589,7	16.551.700,0	700.320,0	26.243,8	18.379.062,0
2002	1.333.131,0	12.750,1	16.997.500,0	695.776,0	27.941,7	19.441.167,0
2003	1.344.698,0	12.957,1	17.423.320,0	700.380,0	28.462,0	19.934.237,0
2004	1.326.583,0	12.308,5	16.328.250,0	662.474,0	29.770,3	19.722.062,0
2005	1.332.674,0	13.844,9	18.450.775,0	912.257,0	29.018,3	26.472.162,0
2006	1.329.474,0	133.746,0	17.781.148,0	875.936,4	295.131,2	25.851.612,0
2007	1.306.436,0	136.219,0	17.796.118,0	849.282,3	302.150,9	25.661.138,0
2008	1.317.843,0	141.571,0	18.656.814,0	864.313,2	314.912,7	27.218.319,0
2009	1.318.447,0	14.934,1	19.689.860,0	841.814,4	31.812,7	26.780.395,0
2010	1.329.278,0	14.465,9	19.229.237,0	836.219,9	31.088,9	25.997.195,0
2011	1.343.868,0	14.796,7	19.884.835,0	851.462,4	32.353,1	27.547.462,0
2012	1.364.217,0	15.079,0	20.571.039,0	871.992,7	31.904,2	27.820.207,0
2013	1.370.100,0	15.260,4	20.908.293,0	855.986,0	33.234,4	28.448.218,0
2014	1.384.450,0	14.370,4	19.895.134,0	845.311,0	33.700,6	28.487.476,0
2015	1.393.711,0	14.562,4	20.295.817,0	848.542,9	34.827,1	29.552.290,0
2016	1.393.172,0	15.634,2	21.781.194,0	847.459,2	35.714,9	30.266.897,0
2017	1.384.297,0	16.726,5	23.154.393,0	839.639,2	36.765,8	30.869.967,0

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 6. Türkiye Seçilmiş Sebze Üretim Alanı, Verimi ve Miktarı

Ürünler	Domates			Salatalık			Biber			Pathcan			Kabak		
Yıllar	Üretim Alanı (ha)	Verim (hg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (hg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (hg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (hg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (ha)	Verim (hg/ha)	Üretim Miktarı (ton)
2000	208.410	426.563	8.890.000	46.257	394.535	1.825.000	69.850	211.883	1.480.000	33.026	279.780	924.000	42.096	191.752	80.720
2001	202.468	416.115	8.425.000	45.375	383.471	1.740.000	73.143	213.281	1.560.000	33.283	283.929	945.000	41.219	224.320	92.463
2002	210.630	448.654	9.450.000	44.380	376.296	1.670.000	77.259	226.511	1.750.000	32.893	290.335	955.000	42.313	243.696	103.115
2003	211.290	464.764	9.820.000	46.323	384.932	1.783.120	80.425	222.568	1.790.000	31.672	295.213	935.000	79.660	230.504	183.620
2004	204.889	460.737	9.440.000	45.043	382.967	1.725.000	78.083	217.717	1.700.000	31.164	288.795	900.000	114.520	254.977	292.000
2005	201.116	499.712	10.050.000	46.174	377.918	1.745.000	80.493	227.225	1.829.000	30.789	302.056	930.000	108.430	271.143	294.000
2006	193.910	508.219	9.854.877	44.261	406.591	1.799.613	78.558	234.499	1.842.175	29.315	315.253	924.165	37.269	102.566	382.254
2007	183.533	541.404	9.936.552	40.596	411.484	1.670.459	75.212	233.636	1.757.226	27.542	313.607	863.737	40.374	91.431	369.144
2008	195.205	562.760	10.985.355	40.196	418.643	1.682.776	76.215	235.672	1.796.177	26.885	302.654	813.686	38.535	98.276	378.706
2009	186.946	574.796	10.745.572	40.510	428.292	1.735.010	75.492	243.337	1.837.003	26.232	311.122	816.134	103.773	296.242	307.419
2010	179.125	561.172	10.052.000	39.456	440.793	1.739.191	81.162	244.782	1.986.700	26.754	316.587	846.998	101.455	309.832	314.340
2011	181.018	607.864	11.003.433	38.797	450.853	1.749.174	76.553	258.026	1.975.269	25.330	324.426	821.770	100.525	316.046	317.705
2012	189.202	599.888	11.350.000	38.313	454.644	1.741.878	78.708	259.486	2.042.360	24.664	324.069	799.285	97.550	309.968	302.374
2013	189.122	624.993	11.820.000	38.173	459.648	1.754.613	78.758	274.175	2.159.348	24.862	332.612	826.941	93.692	313.484	293.709
2014	183.029	647.438	11.850.000	38.228	465.751	1.780.472	78.974	269.449	2.127.944	24.292	340.598	827.380	92.242	325.078	299.858
2015	192.847	654.145	12.615.000	38.605	472.129	1.822.636	80.840	271.138	2.191.888	23.464	343.191	805.259	92.099	339.768	312.923
2016	189.142	666.168	12.600.000	37.639	481.329	1.811.681	89.255	275.371	2.457.822	24.773	344.750	854.049	95.645	367.557	351.550
2017	187.070	681.562	12.750.000	37.695	484.883	1.827.782	94.444	276.161	2.608.172	25.592	345.383	883.917	105.326	426.828	449.561

Kaynak: TÜİK, 2019

Dünya sebze ihracat değeri 2001 yılında 22.369.648 bin \$ iken 2018 yılında %213,24 artarak 70.070.381 bin \$'a yükselmiştir. 2018 yılında en fazla sebze ihracatı yapan ülke ise Çin olup 2001 yılına göre ihracat değeri yaklaşık 5 kat artmıştır. Türkiye dünya sıralamasında 15. sırada yer almakta olup toplam ihracat içerisindeki payı 2018 yılında %1,55'dir. Sebze ihracatı 2001 yılında 375.229 bin \$ iken %189,47 artırarak 2018 yılında 1.086.158 bin \$'a yükselmiştir (Tablo 7). Sebze ihracatı en fazla Irak, Romanya ve Almanya'ya yapılmakta olup toplam ihracatın yaklaşık %25'ini 3 ülke oluşturmaktadır. Türkiye sebze ihraç ettiği ilk 20 ülke içerisinde yer alan Irak ve Belarus'a 2005 yılında, Sudan'a ise 2012 yılında sebze ihraç etmeye başlamıştır (Tablo 8).

Dünya'da en fazla meyve ihracatı yapan ülkeler arasında ABD, İspanya ve Hollanda ilk sıralarda yer almaktadır. Meyve ihracat değeri 2001 yılında 29.074.673 bin \$ iken 2018 yılında 123.200.920 bin \$'a yükselmiştir. Bu değer %75'ini meyve ihracatında önemli yere sahip olan ilk 20 ülke gerçekleştirmektedir. Türkiye ise 2001-2018 yılları arasında %229,77 oranında ihracat değerini artırarak 3.960.779 bin \$ ile 9. sırada yer almıştır. Dünya meyve ihracatı içerisindeki payı ise %3,21'dir (Tablo 9). Türkiye'nin en fazla meyve ihraç ettiği ülkeler arasında Rusya, Almanya, İtalya ve Irak yer almaktadır. Irak, 2005 yılı itibariyle Türkiye'den meyve ithal etmeye başlamış olup Türkiye'nin meyve ihracat değeri içerisinde önemli paya (%5,73) sahiptir (Tablo 10).

Tablo 7. Dünya Sebze İhracat Değeri (Bin Dolar)

Sıra	Ülkeler	2001	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Çin	1.745.864,0	3.052.133,0	7.477.261,0	8.722.974,0	6.905.649,0	7.871.395,0	8.226.456,0	9.023.650,0	10.545.990,0	11.164.183,0	10.518.061,0
2	Hollanda	2.750.310,0	4.257.662,0	6.779.205,0	7.461.511,0	7.001.063,0	7.906.306,0	7.696.135,0	7.102.539,0	7.236.076,0	7.537.513,0	7.929.949,0
3	İspanya	2.750.626,0	4.308.124,0	5.296.571,0	5.474.086,0	5.591.478,0	6.366.701,0	6.565.070,0	6.185.940,0	6.711.307,0	7.075.852,0	7.439.964,0
4	Meksika	2.329.920,0	3.121.914,0	4.324.074,0	4.992.359,0	4.968.526,00	5.398.299,0	5.419.989,0	5.800.363,0	6.599.112,0	6.645.125,0	7.060.172,0
5	ABD	1.869.025,0	2.431.676,0	3.784.500,0	3.939.248,0	4.044.614,0	4.404.553,0	4.511.544,0	4.363.057,0	4.679.430,0	4.786.535,0	4.499.119,0
6	Kanada	1.189.629,0	1.713.676,0	3.365.292,0	3.667.332,0	3.168.943,0	4.274.825,0	4.451.198,0	4.877.034,0	4.828.327,0	4.494.071,0	4.080.558,0
7	Belçika	1.211.494,0	1.829.447,0	2.318.797,0	2.311.951,0	2.335.086,0	2.812.436,0	2.571.771,0	2.339.025,0	2.447.941,0	2.559.520,0	2.503.467,0
8	Fransa	1.151.701,0	1.812.340,0	2.384.600,0	2.614.570,0	2.384.221,0	2.773.318,0	2.349.874,0	2.078.919,0	2.286.654,0	2.320.440,0	2.270.729,0
9	İtalya	819.441,0	1.083.797,0	1.755.916,0	1.695.538,0	1.582.605,0	1.792.894,0	1.720.532,0	1.575.357,0	1.692.405,0	1.747.588,0	1.772.451,0
10	Polonya	236.757,0	624.134,0	951.995,0	1.003.810,0	977.377,0	1.214.702,0	1.250.921,0	1.078.675,0	1.112.536,0	1.168.261,0	1.316.770,0
11	Fas	174.778,0	309.273,0	601.252,0	741.087,0	672.198,0	819.820,0	864.981,0	807.284,0	902.564,0	1.123.331,0	1.274.424,0
12	Almanya	448.636,0	735.213,0	1.216.585,0	1.274.775,0	1.161.845,0	1.467.859,0	1.254.657,0	1.101.198,0	1.178.100,0	1.240.105,0	1.259.399,0
13	Hindistan	234.113,0	537.492,0	962.303,0	1.009.014,0	857.951,0	1.404.373,0	1.128.347,0	1.157.515,0	1.160.587,0	1.240.105,0	1.259.399,0
14	Tayland	379.888,0	517.597,0	1.071.404,0	1.278.340,0	1.370.845,0	1.590.371,0	1.796.778,0	1.812.710,0	1.376.944,0	1.149.884,0	1.230.385,0
15	Türkiye	375.229,0	533.203,0	1.107.483,0	1.070.414,0	966.063,0	1.039.070,0	1.082.368,0	1.040.648,0	941.997,0	1.001.925,0	1.086.158,0
16	Avustralya	404.394,0	323.581,0	721.246,0	988.279,0	1.316.888,0	1.015.774,0	960.155,0	1.476.091,0	1.714.434,0	2.452.634,0	984.371,0
17	Mısır	96.603,0	209.969,0	834.298,0	986.031,0	804.306,0	1.040.216,0	1.239.490,0	1.134.054,0	967.149,0	1.065.599,0	911.357,0
18	Peru	123.622,0	259.488,0	468.317,0	501.900,0	574.848,0	633.156,0	596.352,0	643.862,0	666.998,0	633.370,0	627.587,0
19	Arjantin	234.092,0	240.948,0	643.466,0	743.442,0	701.782,0	451.910,0	508.240,0	462.073,0	724.267,0	735.178,0	588.581,0
20	Birleşik Krallık	213.430,0	362.706,0	490.123,0	538.294,0	481.099,0	536.086,0	524.101,0	507.253,0	515.267,0	476.859,0	527.777,0
İlk 20 Toplam		18.739.552,0	28.264.373,0	46.554.688,0	51.014.955,0	47.867.387,0	54.814.064,0	54.718.959,0	54.567.247,0	58.288.085,0	60.767.076,0	59.108.153,0
Diğer		3.630.096,0	4.996.206,0	9.806.415,0	11.489.689,0	11.650.967,0	11.337.867,0	12.598.673,0	12.084.824,0	12.291.115,0	13.028.748,0	10.962.228,0
Dünya Toplamı		22.369.648,0	33.260.579,0	56.361.103,0	62.504.644,0	59.518.354,0	66.151.931,0	67.317.632,0	66.652.071,0	70.579.200,0	73.795.824,0	70.070.381,0

Kaynak: FAO, 2019

Tablo 8. Türkiye'nin Ülkelere ve Yıllara Göre Sebze İhracat Değerleri (Bin Dolar)

Ülkeler	2001	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Irak	0,0	39.216,0	69.282,0	76.292,0	83.478,0	97.480,0	85.907,0	77.021,0	113.208,0	117.489,0	100.697,0
Romanya	12.082,0	24.632,0	57.622,0	42.825,0	25.890,0	19.103,0	34.034,0	33.273,0	54.489,0	73.552,0	86.044,0
Almanya	37.637,0	68.538,0	106.419,0	87.638,0	81.277,0	83.472,0	75.299,0	69.716,0	80.687,0	87.284,0	85.872,0
Rusya Federasyonu	18.140,0	68.930,0	301.161,0	319.249,0	322.609,0	347.028,0	384.944,0	336.861,0	22.706,0	40.075,0	73.783,0
Bulgaristan	717,0	5.108,0	87.269,0	55.929,0	33.684,0	40.353,0	45.217,0	25.848,0	23.767,0	28.634,0	40.711,0
Suudi Arabistan	28.831,0	17.810,0	28.029,0	34.632,0	24.138,0	18.462,0	15.611,0	29.102,0	45.267,0	42.159,0	39.252,0
Ukrayna	365,0	1.059,0	30.064,0	34.407,0	37.474,0	44.931,0	35.712,0	14.529,0	24.824,0	24.175,0	38.320,0
İsrail	5.228,0	4.956,0	7.650,0	6.262,0	3.580,0	3.989,0	5.149,0	16.774,0	22.792,0	22.820,0	37.518,0
Sudan	0,0	0,0	0,0	0,0	28.839,0	33.569,0	43.434,0	38.063,0	45.939,0	33.330,0	36.792,0
Hollanda	7.109,0	24.671,0	18.209,0	21.739,0	19.732,0	21.131,0	22.512,0	21.247,0	27.238,0	34.365,0	33.081,0
İtalya	9.219,0	23.139,0	16.928,0	20.746,0	15.151,0	23.040,0	23.282,0	21.590,0	26.698,0	29.458,0	32.628,0
Mısır	23.949,0	9.396,0	45.316,0	37.349,0	20.018,0	15.084,0	10.911,0	32.127,0	29.294,0	31.918,0	32.548,0
Suriye Arap Cumhuriyeti	63,0	1.477,0	5.067,0	5.706,0	5.591,0	26.894,0	15.977,0	26.019,0	37.715,0	38.081,0	31.637,0
Belarus	0,0	2.571,0	6.584,0	5.449,0	6.759,0	7.746,0	17.051,0	10.988,0	53.271,0	68.547,0	29.927,0
Amerika Birleşik Devletleri	10.263,0	18.035,0	26.331,0	27.972,0	29.259,0	29.558,0	24.862,0	29.511,0	28.658,0	29.582,0	29.654,0
Birleşik Krallık	14.836,0	24.216,0	27.618,0	26.361,0	21.850,0	31.325,0	30.613,0	29.687,0	29.342,0	28.399,0	28.069,0
Gürcistan	1.584,0	1.027,0	10.751,0	16.018,0	10.411,0	12.797,0	19.069,0	14.476,0	35.972,0	29.542,0	25.714,0
Polonya	893,0	2.613,0	16.346,0	8.872,0	8.103,0	8.219,0	13.147,0	8.805,0	16.889,0	23.497,0	25.246,0
Libya Devleti	1.427,0	1.770,0	518,0	325,0	1.277,0	2.115,0	1.524,0	1.891,0	2.057,0	2.278,0	19.862,0
Fransa	11.645,0	18.339,0	18.132,0	19.408,0	11.932,0	17.279,0	17.229,0	21.196,0	17.247,0	18.699,0	18.739,0
İlk 20 Toplamı	183.988,0	357.503,0	879.296,0	847.179,0	791.052,0	883.575,0	921.484,0	858.724,0	738.060,0	803.884,0	846.094,0
Diğer	191.241,0	175.700,0	228.187,0	223.235,0	175.011,0	155.495,0	160.884,0	181.924,0	203.937,0	198.041,0	240.064,0
Toplam	375.229,0	533.203,0	1.107.483,0	1.070.414,0	966.063,0	1.039.070,0	1.082.368,0	1.040.648,0	941.997,0	1.001.925,0	1.086.158,0

Kaynak: FAO, 2019

Tablo 9. Dünya'da Yıllar İtibariyle Meyve İhracat Değeri (Bin Dolar)

Sıra	Ülkeler	2001	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Amerika Birleşik Devletleri	4.049.642,0	6.413.083,0	10.142.479,0	11.767.712,0	13.263.744,0	14.533.192,0	14.858.265,0	14.459.437,0	14.054.311,0	14.876.141,0	14.693.870,0
2	İspanya	3.393.104,0	5.408.745,0	7.177.328,0	7.677.550,0	8.059.034,0	9.259.817,0	9.635.228,0	9.351.633,0	9.400.720,0	9.805.905,0	10.378.343,0
3	Hollanda	1.087.405,0	2.456.521,0	3.801.082,0	4.660.658,0	4.649.245,0	5.360.300,0	6.182.426,0	6.017.616,0	6.814.959,0	7.489.221,0	8.301.125,0
4	Meksika	777.433,0	1.474.306,0	2.357.845,0	2.686.650,0	3.071.508,0	3.401.029,0	4.082.560,0	4.616.929,0	5.549.487,0	6.652.995,0	6.389.328,0
5	Şili	1.277.396,0	2.481.381,0	4.228.404,0	4.818.117,0	4.824.738,0	5.349.628,0	5.568.258,0	5.273.539,0	5.952.878,0	5.547.759,0	6.341.177,0
6	Çin	434.862,0	1.067.337,0	2.679.443,0	3.188.464,0	3.771.731,0	4.171.873,0	4.318.152,0	5.161.489,0	5.484.752,0	5.336.538,0	5.284.633,0
7	Vietnam	385.526,0	624.179,0	1.310.258,0	1.722.860,0	1.980.259,0	2.042.339,0	2.569.169,0	3.272.227,0	4.611.877,0	6.093.720,0	4.085.194,0
8	İtalya	1.974.499,0	2.831.852,0	3.773.363,0	3.999.971,0	3.841.174,0	4.069.340,0	4.111.597,0	3.800.274,0	3.937.607,0	4.171.678,0	4.006.467,0
9	Türkiye	1.201.056,0	2.501.037,0	3.490.879,0	3.908.880,0	3.806.416,0	3.969.004,0	4.327.138,0	4.355.366,0	3.872.709,0	3.940.007,0	3.960.779,0
10	Güney Afrika	543.887,0	1.245.734,0	2.195.665,0	2.301.978,0	2.358.955,0	2.640.182,0	2.834.115,0	2.917.777,0	2.887.638,0	3.388.967,0	3.672.531,0
11	Ekvator	874.487,0	1.145.827,0	2.119.181,0	2.344.297,0	2.185.593,0	2.471.700,0	2.691.631,0	2.935.493,0	2.874.089,0	3.187.037,0	3.369.702,0
12	Peru	56.732,0	166.501,0	537.749,0	824.033,0	904.038,0	1.102.331,0	1.533.134,0	1.817.072,0	2.036.777,0	2.397.828,0	2.998.243,0
13	Hong Kong, Çin	328.262,0	285.766,0	1.099.735,0	1.664.779,0	1.835.566,0	1.716.439,0	1.851.792,0	1.895.280,0	2.414.623,0	2.290.834,0	2.754.356,0
14	Tayland	204.813,0	313.079,0	575.915,0	998.067,0	1.228.254,0	1.087.342,0	1.302.790,0	1.337.551,0	1.617.172,0	2.327.565,0	2.741.304,0
15	Belçika	1.548.010,0	2.874.696,0	2.927.705,0	3.127.534,0	3.012.487,0	3.456.879,0	3.130.940,0	2.684.281,0	2.741.922,0	2.885.548,0	2.663.440,0
16	Kosta Rika	732.026,0	925.562,0	1.506.520,0	1.571.657,0	1.636.434,0	1.741.627,0	1.960.791,0	1.822.628,0	2.066.779,0	2.202.864,0	2.243.248,0
17	Yeni Zelanda	421.259,0	823.652,0	1.046.144,0	1.256.610,0	1.266.754,0	1.217.940,0	1.474.139,0	1.617.816,0	1.909.655,0	1.891.597,0	2.237.969,0
18	Almanya	475.174,0	1.114.102,0	1.676.726,0	1.778.504,0	1.596.687,0	1.860.203,0	2.006.447,0	2.051.835,0	2.138.510,0	2.128.097,0	2.220.268,0
19	Filipinler	431.844,0	576.916,0	567.166,0	938.093,0	1.036.387,0	1.407.887,0	1.696.626,0	809.342,0	1.127.999,0	1.784.179,0	2.069.530,0
20	Guatemala	224.346,0	369.414,0	560.934,0	659.457,0	863.613,0	902.479,0	1.019.009,0	1.055.520,0	1.187.310,0	1.208.535,0	1.953.237,0
İlk 20 Toplamı		20.421.763,0	35.099.690,0	53.774.521,0	61.895.871,0	65.192.617,0	71.761.531,0	77.154.207,0	77.253.105,0	82.681.774,0	89.607.015,0	92.364.744,0
Diğer		8.652.910,0	14.043.038,0	22.074.935,0	25.433.053,0	25.773.720,0	27.998.214,0	29.865.279,0	28.360.454,0	29.885.092,0	31.681.390,0	30.836.176,0
Dünya Toplamı		29.074.673,0	49.142.728,0	75.849.456,0	87.328.924,0	90.966.337,0	99.759.745,0	107.019.486,0	105.613.559,0	112.566.866,0	121.288.405,0	123.200.920,0

Kaynak: FAO, 2019

Tablo 10. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Ülkelere Göre Meyve İhracat Değeri (Bin Dolar)

Ülkeler	2001	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rusya Federasyonu	74.610,00	224.777,00	566.142,00	597.369,00	544.654,00	614.307,00	622.404,00	599.925,00	343.990,00	637.180,00	636.098,00
Almanya	269.718,00	332.584,00	405.842,00	455.977,00	405.871,00	448.266,00	478.034,00	458.675,00	420.476,00	435.155,00	449.796,00
İtalya	115.016,00	578.318,00	345.941,00	414.573,00	405.013,00	431.916,00	662.969,00	647.072,00	562.518,00	456.378,00	424.268,00
Irak	0,00	5.183,00	166.256,00	275.392,00	312.651,00	268.272,00	297.356,00	281.166,00	299.005,00	255.829,00	226.806,00
Birleşik Krallık	85.821,00	158.898,00	193.707,00	219.793,00	220.421,00	214.859,00	211.701,00	209.660,00	186.930,00	178.146,00	198.022,00
Fransa	75.719,00	175.677,00	252.930,00	280.213,00	278.820,00	250.430,00	247.282,00	325.578,00	242.985,00	214.795,00	179.199,00
Hollanda	62.420,00	90.616,00	116.732,00	123.033,00	129.462,00	125.555,00	140.343,00	127.363,00	125.504,00	124.113,00	128.360,00
ABD	34.571,00	54.490,00	86.723,00	82.368,00	86.076,00	87.796,00	111.485,00	113.904,00	108.464,00	120.736,00	119.907,00
Ukrayna	33.226,00	77.856,00	166.385,00	170.927,00	150.128,00	207.788,00	133.369,00	87.790,00	117.232,00	96.904,00	112.860,00
Kanada	9.146,00	10.703,00	64.467,00	99.391,00	102.418,00	85.226,00	96.152,00	139.096,00	128.691,00	112.597,00	103.740,00
Polonya	18.324,00	52.565,00	77.150,00	73.544,00	94.911,00	79.203,00	96.484,00	165.679,00	127.637,00	116.360,00	101.750,00
Suudi Arabistan	40.612,00	59.053,00	92.863,00	110.698,00	69.650,00	74.241,00	66.014,00	79.276,00	121.155,00	112.473,00	95.227,00
Romanya	16.711,00	45.303,00	69.959,00	64.987,00	48.074,00	45.129,00	45.767,00	45.207,00	60.961,00	61.552,00	76.332,00
Avustralya	22.563,00	40.828,00	59.888,00	72.175,00	66.241,00	64.671,00	74.320,00	83.832,00	68.816,00	66.034,00	69.506,00
İsviçre	39.027,00	89.898,00	63.355,00	72.738,00	71.707,00	66.912,00	88.344,00	115.228,00	88.216,00	84.018,00	68.940,00
İspanya	21.250,00	50.002,00	48.719,00	43.534,00	48.614,00	54.481,00	54.854,00	39.909,00	39.816,00	38.720,00	48.420,00
Serbest Bölgeler	16.651,00	33.474,00	24.058,00	24.203,00	27.966,00	26.997,00	35.295,00	35.575,00	36.884,00	28.917,00	40.244,00
Bulgaristan	4.295,00	7.051,00	82.099,00	63.153,00	51.011,00	58.006,00	62.418,00	22.604,00	25.156,00	23.261,00	39.558,00
Sırbistan	0,00	0,00	27.081,00	27.427,00	25.967,00	27.303,00	28.822,00	26.778,00	26.124,00	34.228,00	39.373,00
Brezilya	9.940,00	22.178,00	31.052,00	34.664,00	33.512,00	30.561,00	55.163,00	44.150,00	35.176,00	32.933,00	39.052,00
İlk 20 Toplamı	949.620,00	2.109.454,00	2.941.349,00	3.306.159,00	3.173.167,00	3.261.919,00	3.608.576,00	3.648.467,00	3.165.736,00	3.230.329,00	3.197.458,00
Diğer	251.436,00	391.583,00	549.530,00	602.721,00	633.249,00	707.085,00	718.562,00	706.899,00	706.973,00	709.678,00	763.321,00
Toplam	1.201.056,00	2.501.037,00	3.490.879,00	3.908.880,00	3.806.416,00	3.969.004,00	4.327.138,00	4.355.366,00	3.872.709,00	3.940.007,00	3.960.779,00

Kaynak: FAO, 2019

Tablo 11’de yıllar itibariyle nüfus, üretim, ihracat ve fiyat değişimleri verilmiştir. Tabloya göre Türkiye nüfusu 2000-2018 yılları arasında %27,92 artmış ve domates üretimi yaklaşık 9 milyon tondan 12 milyon tona yükselmiştir. Nüfus ve üretim artışına bağlı olarak toplam domates tüketimi 7,4 milyon tondan 9,7 milyon tona, yıllık kişi başına düşen domates tüketimi ise 116 kg’dan 120 kg’a yükselmiştir. Domates üretimi %36,67, tüketimi %31,75, kişi başına domates tüketimi ise %2,99 artmıştır. İhracat miktarı ise %342,16 artmış ve 2018 yılında 530.143 ton olmuştur. Ülkeye gelen turist sayısı ise 2000 baz yılına oranla %279,42 artmıştır. Domates fiyatları aylar itibariyle farklılık göstermekle birlikte yıl içerisindeki ortalama değerler dikkate alınmıştır. Ürün fiyatı yıllar itibariyle dalgalanma göstermiş olup en yüksek fiyat (1,85 TL/kg) 2018 yılındadır.

Tablo 11. Nüfus–Üretim–Fiyat Değişimleri

Yıllar	Türkiye Nüfusu	Değişim Oranı (%)	Domates Üretimi (Bin ton)	Değişim Oranı (%)	Toplam Domates Tüketimi (Bin ton)	Değişim Oranı (%)	Kişi Başına Düşen Domates Tüketimi (kg/yıl)	Değişim Oranı (%)	İhracat Miktarı (ton)	Değişim Oranı (%)	Turist Sayısı	Değişim Oranı (%)	Nüfus Eşdeğeri*	Domates Fiyatları (TL/kg)
														Normal Fiyat
2000	63.174.483	100,00	8.890,00	100,00	7.358,48	100,00	116,48	100,00	119.899	100,00	10.428.153	100,00	123.250,97	0,18
2001	64.100.297		8.425,00		6.889,64		107,48		190.768		11.618.969		138.484,63	0,25
2002	65.022.300		9.450,00		7.673,00		118,01		244.038		13.256.028		160.314,91	0,32
2003	65.938.265		9.820,00		7.885,83		119,59		227.400		14.029.558		156.438,09	0,36
2004	66.845.635		9.440,00		7.508,95		112,33		235.364		17.516.908		186.532,88	0,45
2005	67.743.052		10.050,00		7.978,26		117,77		250.182		21.124.886		205.279,68	0,48
2006	68.626.337		9.854,88		7.692,91		112,10		304.372		19.819.833		186.693,42	0,62
2007	69.496.513		9.936,55		7.748,97		111,50		372.094		23.340.911		206.754,30	0,71
2008	70.363.511		10.985,36		8.518,54		121,06		439.729		26.336.677		258.976,42	0,75
2009	71.241.080		10.745,57		8.200,13		115,10		542.259		27.077.114		344.365,11	0,85
2010	72.137.546		10.052,00		7.804,92		108,19		574.279		28.632.204		452.179,79	1,30
2011	73.058.638		11.003,43		8.561,96		117,19		576.573		31.456.076		590.209,29	1,09
2012	73.997.128		11.350,00		8.863,88		119,79		560.430		31.782.832		1.015.401,42	1,11
2013	75.627.384		11.820,00		9.142,48		120,89		483.046		34.910.098		1.038.900,12	1,15
2014	76.667.864		11.850,00		9.285,98		121,12		585.202		36.837.900		1.083.565,96	1,14
2015	77.695.904		12.615,00		9.340,97		120,22		541.355		36.244.632		1.102.604,39	1,23
2016	78.741.053		12.600,00		9.284,77		117,92		485.963		25.352.213		956.480,50	1,25
2017	79.814.871		12.750,00		9.443,06		118,31		525.690		32.410.034		1.138.648,03	1,35
2018	80.810.525	127,92	12.150,00	136,67	9.694,60	131,75	119,97	102,99	530.143	442,16	39.566.327	379,42	1.234.415,76	1,85

Kaynak: TÜİK, 2019

*Nüfus eşdeğeri yıl içerisindeki yabancı turistlerin konaklama sayıları dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Tablo 12.Yaş Meyve Sebze Fiyatları ve Kullanılan Girdilerin Karşılaştırılması

Yıllar	Sebze		Meyve		Mazot Fiyatları		%21 AS		%26 CAN		ÜRE		DAP		20.20.0	
	TL/KG	Değişim	TL/KG	Değişim	TL/Lt	Değişim	TL/Ton	Değişim	TL/Ton	Değişim	TL/Ton	Değişim	TL/Ton	Değişim	TL/Ton	Değişim
2002	0.394	100	0.591	100	1.10	100	178.20	100	193.60	100	260.70	100	389.40	100	279.40	100
2003	0.509		0.718		1.40		214.00		253.00		339.90		426.80		313.50	
2004	0.583		0.779		1.80		294.80		301.40		380.60		550.00		393.80	
2005	0.454		0.942		1.96		276.10		323.40		463.10		553.30		411.40	
2006	0.582		1.090		2.23		282.70		327.80		511.50		608.30		438.90	
2007	0.664		1.134		2.31		361.90		385.00		662.20		797.50		542.30	
2008	0.667		1.277		2.82		620.40		561.00		836.00		1,839.20		1,221.00	
2009	0.729		1.160		2.46		357.50		479.60		693.00		757.90		572.00	
2010	1.023		1.299		2.97		381.70		482.90		694.00		1,010.90		678.70	
2011	0.927		1.395		3.70		585.20		617.10		982.30		1,498.20		1,060.40	
2012	0.917		1.423		3.93		641.30		761.20		1,178.10		1,465.20		1,053.80	
2013	0.900		1.326		4.26		622.60		812.90		1,119.80		1,329.90		960.30	
2014	0.916		1.501		4.36		620.40		878.90		119.40		1,567.50		1,061.50	
2015	0.992		2.036		3.86		680.90		852.50		117.90		1,824.90		1,259.50	
2016	1.048		1.815		3.84		643.70		788.90		1,034.60		1,471.40		1,062.40	
2017	1.096		1.983		4.70		708.00		865.00		1,156.00		1,538.00		1,096.00	
2018	1.160	294.45	1.999	338.41	5.80	527.27	1,011.10	567.40	978.00	505.17	1,664.00	638.28	2,383.10	611.99	1,587.00	568.00

Kaynak: TÜİK, 2019

**3. Bölüm: *TAGEM/18/AR-GE/57*
No'lu "Domates Pazarlama
Kanallarının ve Pazar Marjının
Tespiti Üzerine Bir Araştırma" Adlı
*Proje Genel Sonuçları***

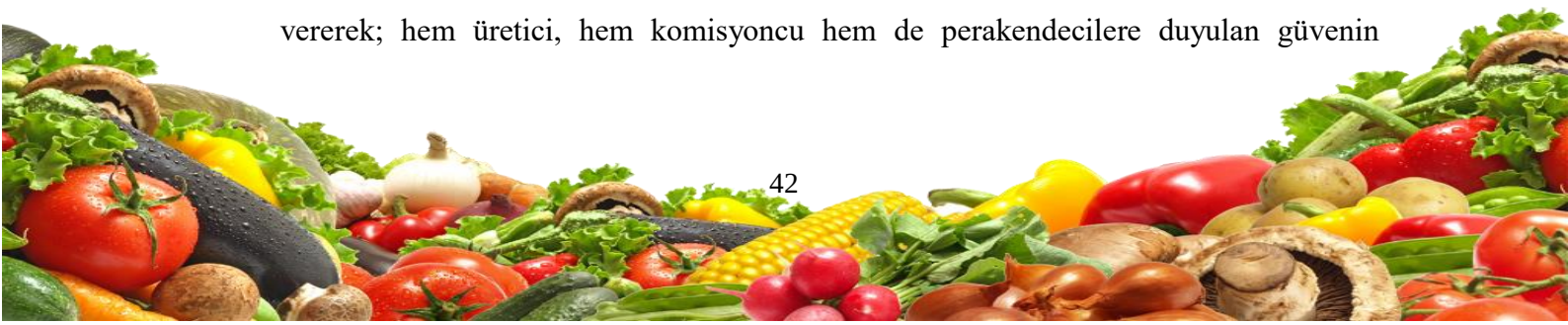
3.1.ÜRETİM ve ÜRETİCİLER

- ✓ Üretime bağlı fiyat dalgalanmalarının azaltılması için üretimin kontrol edilebilir ve izlenebilir bir şekilde kayıt altına alınması ve buna göre ülkesel ve bölgesel olarak üretim planlamasının yapılması gerekmektedir. Ayrıca tüketim bölgelerinin etrafında doğal enerji kaynakları kullanılarak örtü altı üretimin geliştirilmesi önemlidir.
- ✓ Girdi ve ürün piyasalarında rekabet avantajı sağlamak için üretici örgütlenmesinin sağlanması ve güçlendirilmesi gerekmektedir.
- ✓ Üreticilerinin pazarlama işlevini gerçekleştiren komisyoncular ile üreticiler arasındaki güçlü örfi hukuk dikkate alınmalı, geliştirilmeli ve gelecekte oluşturulması muhtemel üretici örgütlerinin alt yapısı için desteklenmelidir.
- ✓ Tarım işletmeciliğinin bir meslek olarak tanımlanması, tarım arazilerinin kullanımında ve desteklemelerde bu mesleği icra edenlerin dikkate alınması gerekmektedir.
- ✓ Küçük ölçekli işletme yapısının ürün fiyatları üzerindeki etkisi dikkate alınarak küçük ölçekli işletmelerin üretimi devam edebilmeleri sağlanmalıdır. Genç nüfusun üretime devam edebilmesi sürdürülebilir tarımsal üretim açısından önemlidir.
- ✓ Üretiminin kayıt altına alınması üreticiden başlanmalı ve desteklemelerde planlamaya yardımcı olmak açısından satış miktarı dikkate alınmalıdır.
- ✓ Tarım sektöründe tohum ve fide üretimi, savunma sanayinde silah üretimi kadar önemli ve stratejik olmasından dolayı bu yönlü politikalar geliştirilmelidir.

3.2.HALLER, KOMİSYONCU VE TÜCCARLAR

- ✓ Halde komisyoncular üretici temsilcisi ve tüccar ise tüketicisi olarak yer almakta fiyatlar arz ve talebe göre belirlenmektedir.
- ✓ Haller fiyat olu  şumunda borsa görevini üstlenmiş olup yaş meyve sebze pazarlama sisteminde fiyatlar tam rekabet piyasası kriterlerine göre belirlenmektedir.
- ✓ Türkiye genelinde yaş meyve sebzenin yaklaşık % 50'si Hal üzerinden pazarlanmaktadır. Hal dı  şı pazarlama sisteminde kayıt dı  şılık daha fazla olup yaş meyve sebzenin hal üzerinden pazarlanması gerekmektedir. Mali ve Kalite denetimlerinin hal üzerinden yapılması daha kolay olacaktır.
- ✓ Kapasitesi yetersiz veya yeniden yapılandırılma ihtiya  cı olan hallerin kamu eliyle yapılandırılması ve yönetiminin yerel belediyeler veya kamu tarafından yapılması etkin yönetimi sağlayacaktır.
- ✓ 1995 KHK ile birlikte var olan tüm yasal mevzuatta hallerde üretici örgütleri için düzenleme yapılmıştır. Üreticilerin pazarda   rg  tlenememesi pazarda yer alan aktörlerden değil tarım sektörünün genel yapısından kaynaklanmaktadır. Güçlü   retici örgüt modellerinin geliştirilmesi için geçici de olsa devlet vesayetine ihtiyaç vardır.
- ✓ Yaş meyve sebze pazarlama sisteminde atık ve kayıpların resmi rakamlardaki kadar yüksek olmadığı belirlenmiştir.   r  nlerin kayıt dı  şına   kartılması için atık ve kayıp olarak gösterildiği veya d    k miktar beyan edildiği belirlenmiştir. Bunların giderilmesi için vergiden kaynaklı maliyetlerin azaltılması ve hal rüsumunun kaldırılması önerilmektedir.
- ✓ Medyanın tarım ürünleri piyasası üzerinden yapt  ı haberler piyasa işleyişine zarar vererek; hem üretici, hem komisyoncu hem de perakendecilere duyulan güvenin

kaybına neden olmaktadır. Sorumlu yayıncılık davranışı toplumsal mutabakata katkı sağlayacaktır.

- ✓ Ürün bildirimi, ürün çeşitleri ve kalitesi dikkate alınarak farklı fiyat girilmesine uygun olarak geliştirilmelidir.
- ✓ Kayıt dışılık hal dışı pazarlama kanallarında daha fazla olup denetlemelerin ağırlıklı olarak hallerde yapılması motivasyon kaybına ayrıca neden olmuştur.
- ✓ Yeni yasada ürünlerin ambalajlanarak hale gelmesi söz konusudur. Bu işlemin düzenleme, kalibrasyon ve tasnifleme işlemlerinde verimli olacağı düşünülmese de rağmen maliyet artışlarına sebep olacakları da bilinmektedir. Bu maliyet artışları ürün fiyatlarına yansıtılacağı için piyasada da doğrudan bir fiyat artışına neden olacaktır.

3.3.PERAKENDECİLER

- ✓ Çok sayıda yerel ve ulusal ölçekte marketlerle birlikte pazarların var olması yaş meyve sebze de yüksek rekabete neden olmaktadır. Serbest piyasa kriterlerinin işlediği piyasa yapısında üretici ve tüketici fiyatları arasındaki fark maliyete bağılı olarak değişmektedir.
- ✓ Tüketim planlamasının yapılması gereklidir. Kış aylarında sebze üretmek yerine yaz aylarında düşük maliyetli üretilen sebzeyi kurutma, şoklama, dondurma, salamura ve fermantasyon teknolojisi ile kış aylarında tüketilmesi sağlanmalıdır.
- ✓ Semt pazarlarının işleyiş açısından iyileştirilmesi için mali ve kalite denetimlerinin yapılması önemlidir.
- ✓ Olası soğuk zincir uygulaması için semt pazarlarının alt yapısı uygun değildir. Soğuk zincirden çıkan ürünün sofralık ömrü kısa olmakla birlikte lezzetinde de değişme yaşanmaktadır. Bu konuda yapılacak çalışmalar da dikkate alınmalıdır. Bu konu zincir marketler lehine piyasada bozucu etki yapabilir.
- ✓ Yasal düzenlemelerde ürünlerin hikâyeleri bilinmelidir. Her ürünün yetiştiriciliği, hasadı, pazarlaması, depolama ve muhafaza edilme özellikleri, piyasadaki arz ve talep koşulları, iklimlendirmesi, fire oranı birbirinden farklıdır. Bu nedenle düzenlemeler yapılırken ürün bazlı ve hassas çalışılmalıdır.
- ✓ Perakendeciler ürünleri alırken %1 KDV ile alıp %8 ile satmasından kaynaklı KDV farkı fiyatı artıran faktörlerden biridir.

3.4.GENEL ÖNERİLER

- ✓ Gıda enflasyonundan kaynaklanan fiyat artışlarının kontrol altına alınabilmesi için ürünlerin mevsimlik ağırlıklandırılmış ortalamalara göre sepete dâhil edilmesi gerekmektedir. Özellikle turfanda ürünlerin enflasyon içerisindeki ağırlıklarının düzeltilmesi makroekonomik açıdan ülke ekonomisine katkı sağlayacağı gibi yaş meyve ve sebze sektörü üzerindeki baskıyı da azaltacaktır.
- ✓ Fiyat artışları incelenirken Türkiye'nin sosyal ve ekonomik özelliklerini de incelemek gerekmektedir. Nüfus artışı, dış göçler, turist sayısı, tüketim alışkanlıklarının değişmesine bağlı tüketim artışı, üretim maliyetlerindeki artış dikkate alınmalıdır.
- ✓ Yasaların hazırlanmasında örfi hukuk dikkate alınmalıdır. Örfi hukuku ve yerel temaülleri dikkate almayan hiçbir yasal düzenleme beklenen faydayı ve başarıyı sağlamaz.

4. Bölüm: Yaş Meyve ve Sebze Çalıştay Sonuçları

ÇALIŞMA GRUPLARI

	GENEL KOORDİNATÖRLER	MODERATÖR	RAPORTÖRLER
1. Çalışma Grubu	Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU <i>Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i> Dr. Öğr. Üyesi Zuhale KARAKAYACI <i>Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i> Kemalettin AĞIZAN <i>Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i> Süheyla AĞIZAN <i>Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i> Merve BOZDEMİR <i>Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	Prof. Dr. Aykut GÜL <i>Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	Dr. Oğuz GÜNDÜZ <i>Bahçe Kültürleri Araştırma / Yalova</i> Melek AKAY <i>Mühendis / TAGEM</i>
2. Çalışma Grubu		Prof. Dr. Cengiz SAYIN <i>Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	Dr. Filiz PEZİKOĞLU <i>Bahçe Kültürleri Araştırma / Yalova</i> Metin KAVAK <i>BÜGEM / Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı</i>
3. Çalışma Grubu		Prof. Dr. Mehmet BOZOĞLU <i>Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	Dr. Betül SAYIN <i>BATEM / Antalya</i> Muhammed KAHVECİ <i>Karatay İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü</i>
4. Çalışma Grubu		Prof. Dr. Mustafa ERKAN <i>Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	Dr. Osman UYSAL <i>Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü</i> Uğur VURAL <i>BÜGEM / Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı</i>
5. Çalışma Grubu		Prof. Dr. Önder TÜRKMEN <i>Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi</i>	Dr. Osman Sedat SUBAŞI <i>Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü</i> Metay ÖZER <i>BÜGEM / Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı</i>

1. ÇALIŞMA GRUBU

	Adı - Soyadı	Kurum
1	Prof. Dr. Aykut GÜL (Moderatör)	Çukurova Üniversitesi
2	Dr. Oğuz GÜNDÜZ (Raportör)	Bahçe Kültürleri Araştırma / Yalova
3	Melek AKAY (Raportör)	Ziraat Mühendisi / TAGEM
4	Doç. Dr. Ferhan KÜÇÜKBASMACI SABİR	Selçuk Üniversitesi
5	Öğr. Gör. İbrahim YANIK	İstanbul HALDER Koordinatörü
6	Prof. Dr. Ali SABİR	Selçuk Üniversitesi
7	Adem KAYA	Alanya Komisyoncular Derneği Başkanı
8	Arif ABALI	Mersin Tarım ve Orman İl Müdürlüğü
9	Ayhan AKDENİZ	Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
10	Cevat GÜNER	Üretici / Bursa
11	Cihan AKKAYA	Ziraat Mühendisi / Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
12	Ender GÖKMEN	AYMESKİAD Yönetim Kurulu Üyesi
13	Hakan ÇALIŞ	İç Ticaret Genel Müdür Yardımcısı
14	Kazım AKBULUT	Antalya Ticaret Odası Sektör Temsilcisi
15	Mehmet MÜHÜR	Batı Akdeniz İhracatçılar Birliği Temsilcisi
16	Mustafa ÖZEN	Antalya İl Tarım ve Orman Müdürü
17	Mustafa ŞEKER	Konya Hal Derneği
18	Nazif ALP	Muratpaşa Ziraat Odası Başkanı
19	Şahip AKBAŞ	İzmir HALDER Yön. Kur. Üyesi
20	Seyit ASLAN	Yaş Meyve-Sebze Tüccarı
21	Taylan KALAFAT	Karadeniz PERDER
22	Tuba BEŞEN	BATEM / Antalya
23	Yakup KASAL	Antalya Bölge TKK Müdürü
24	Yüksel TAVŞAN	TÜRKHAL Federasyonu Başkanı

2. ÇALIŞMA GRUBU

	Adı - Soyadı	Kurum
1	Prof. Dr. Cengiz SAYIN (Moderatör)	Akdeniz Üniversitesi
2	Dr. Filiz PEZİKOĞLU (Raportör)	Bahçe Kùltürleri Araştırma / Yalova
3	Metin KAVAK (Raportör)	BÜGEM / Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı
4	Prof. Dr. Ahmet EŞİTKEN	Selçuk Üniversitesi
5	Dr. Öğr. Üyesi Hasan ARISOY	Selçuk Üniversitesi
6	Abdulmuti BARAN	İTO Meclis Üyesi / İst. HALDER Bşk. Yrd.
7	Ahmet KÖKSAL	Tarım Danışmanı
8	Ceyhan GÜNDÜZ	Ankara Komisyoncular Derneği Yön. Kur. Başkanı
9	Ercan KARADUMAN	Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
10	İbrahim ÇELİK	BATEM / Antalya
11	İbrahim DÖNMEZ	Konya HALDER Yön. Kur. Başkanı
12	Merve SARIKAYA	ARZUMAN TOHUMCULUK / Konya
13	Mevlüt DOĞAN	Konya Töptancı Hali Müdürü
14	Nagihan ÖZSOY	İç Ticaret Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
15	Necmettin KURUHAN	Üretici / Bursa
16	Mutlu EKİNCİ	Antalya Komisyoncular Derneği Yön. Kur. Başkanı
17	Osman KALAFAT	Karadeniz PERDER Başkanı
18	Sezai YILDIRIM	Antalya Bölge TKK Bölge Müdürlüğü
19	Soner DORUK	İstanbul PERDER Yön. Kur. Üyesi
20	Süleyman ASKEROĞLU	Alanya Tüccarlar Derneği Yön. Kur. Üyesi
21	Şahin DEĞİRMEN	Ziraat Mühendisi / Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
22	Süheyla AĞIZAN	Selçuk Üniversitesi
23	Merve BOZDEMİR	Selçuk Üniversitesi

3. ÇALIŞMA GRUBU

	Adı - Soyadı	Kurum
1	Prof. Dr. Mehmet BOZOĞLU (Moderatör)	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
2	Dr. Betül SAYIN (Raportör)	BATEM / Antalya
3	Muhammed KAHVECİ (Raportör)	Karatay İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü
4	Prof. Dr. Lütfi PIRLAK	Selçuk Üniversitesi
5	Abdolvahit SAYGAN	Üretici / Mersin
6	Adem ÖZAYDIN	Antalya Tüccarlar Derneği Yön. Kur. Başkanı
7	Adnan PİRİNÇ	Konya HALDER Yön. Kur. Üyesi
8	Ali TABAK	Konya PERDER Yön. Kur. Üyesi
9	Arzu SEMİZ	ARZUMAN TOHUMCULUK / Konya
10	Aziz ORAL	TÜRKHAL
11	Dilek GÜRKAN	Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
12	Haşmet YILMAZ	Konya Ticaret İl Müdürü
13	Hatice ZEYBEK	İzmir Tarım Grubu Üyesi
14	İsmail BAĞCI	Konya Hal Derneği
15	İsmail DÖNMEZ	Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
16	Mehmet ÖZDEMİR	BATEM / Antalya
17	Muharrem KAVURKACI	Antalya Gıda ve Toptancılar Daire Başkanı
18	Müge ÖNDER	Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
19	Orhan DOĞAN	İzmir HALDER Yön. Kur. Başkanı
20	Seçkin CENKİŞ	İç Ticaret Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
21	Selçuk MERT	İç Ticaret Genel Müdürlüğü Ticaret Uzmanı
22	Yaşar ÇELİKTENYILDIZ	İstanbul HALDER Saymanı
23	Kemalettin AĞIZAN	Selçuk Üniversitesi

4. ÇALIŞMA GRUBU

	Adı - Soyadı	Kurum
1	Prof. Dr. Mustafa ERKAN (Moderatör)	Akdeniz Üniversitesi
2	Dr. Osman UYSAL (Raportör)	Alata Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
3	Uğur VURAL (Raportör)	BÜGEM / Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı
4	Prof. Dr. Cennet OĞUZ	Selçuk Üniversitesi
5	Abdulkadir KULEYİN	Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
6	Atilla UĞUR	Antalya Ticaret Odası Sektör Temsilcisi
7	Ayla YILMAZ	İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
8	Bekir YAŞAR	Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
9	D. Ali KİPRİTÇİ	Toprak Su ve Çölleşme ile Mücadele Araştırma Enstitüsü / Konya
10	Davut YEŞİL	Ahiler Kalkınma Ajansı Niğde Yatırım Destek Ofisi Koordinatörlüğü
11	Esmâ SAĞ	İç Ticaret Genel Müdürlüğü Ticaret Uzmanı
12	Fatih AYDEMİR	Ankara Toptancı Hali Müdürü
13	Feti KİRTİŞ	Toprak Su ve Çölleşme ile Mücadele Araştırma Enstitüsü / Konya
14	Gazanfer ÖZALP	Üretici / Antalya
15	Hilkat CIRIK	Antalya Ziraat Odası
16	Lütfiye KÜSMEZ	TAGEM / Mühendis
17	Mehmet TURAÇ	Üretici / Mersin
18	Muammer AYDEMİR	Çarşamba Ziraat Odası Başkanı
19	Murat ÇETİN	Konya PERDER Yön. Kur. Üyesi
20	Mustafa ALTUNBİLEK	PERDER Federasyon Başkanı
21	Mustafa KURNAZ	Samsun Komisyoncular Derneği Yön. Kur. Üyesi
22	Nevin ÇINAR	Antalya Bölge TKK Bölge
23	Şahin ÖZYÜREK	Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
24	Recep Sedat TOKTÜRK	TÜRKHAL ve İstanbul HALDER Bşk. Yrd.
25	Ümit KURUŞ	İstanbul PERDER Yön. Kur. Üyesi

5. ÇALIŞMA GRUBU

	Adı - Soyadı	Kurum
1	Prof. Dr. Önder TÜRKMEN (Moderatör)	Selçuk Üniversitesi
2	Dr. Osman Sedat SUBAŞI (Raportör)	Alata Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
3	Metay ÖZER (Raportör)	BÜGEM / Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı
4	Prof. Dr. Yusuf ÇELİK	Selçuk Üniversitesi
5	A. Ülkü ERMETİN	Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
6	Abdullah GÜLŞEN	İç Ticaret Genel Müdürlüğü Ticaret Uzmanı
7	Barış KILIÇ	Nakliyeciler Derneğı
8	Bayram ALTUNER	Konya PERDER Yön. Kur. Üyesi
9	Bayram AY	Samsun İl Tarım ve Orman Müdür Yardımcısı
10	Berrin TAŞKAYA TOP	Mühendis / TAGEM
11	Dursun ATAŞ	Manavgat Komisyoncular Derneğı Yön. Kur. Başkanı
12	Fahri DURAN	Demre Komisyoncular Derneğı Yön. Kur. Başkanı
13	Hüseyin DAL	Üretici / Antalya
14	İlyas SEZGİN	Üretici / Samsun
15	M. Fatih KIRDI	Tarım Kredi Kooperatifi
16	M. Sait KOKUDU	Tarım Kredi Kooperatifi
17	Mahmut KARA	İstanbul PERDER Yön. Kur. Üyesi
18	Mahmut Sami ÇİFTÇİ	Tarım ve Orman Bakanlığı – Bakan Danışmanı
19	Mehmet SÖZEN	Ziraat Bankası
20	Mehmet TORUN	İstanbul Toptancı Hali Müdür Yardımcısı
21	Murat EKİZOĞLU	Ziraat Bankası
22	Oktay KOÇ	Tarım Kredi Kooperatifleri
23	Ramazan İÇUZ	Ticaret Bakanlığı - İç Denetçi
24	Şerafettin USTA	TÜRKHAL
25	Ulviye AYDEMİR TUĞSUZ	Meram Ziraat Odası

Çalıştay kapsamında yaş meyve-sebzeye sektörüne ait sorunlar tespit edilmiş, sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çalıştay beş farklı salonda gerçekleştirilmiş ve her bir salondaki katılımcı sayısı yaklaşık 25 olup katılımcı listeleri raporda verilmiştir. Çalıştay salonlarının her birinde aynı konular tartışılmış ve çalıştay sonunda moderatörler tarafından katılımcılar huzurunda sunum yapılmıştır. Her bir grubun tespit ettiği sorun ve çözüm önerileri bütün katılımcılar tarafından 1 ile 5 arasında bir değer ile puanlanarak ortalaması alınmış ve editörler tarafından tek bir rapor olarak sunulmuştur.

4.1. Üretimin ve Üreticinin Sosyo-Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Girdi Tedariki	Üretimde kullanılan tohum, gübre, ilaç, akaryakıt gibi ithal girdilerin fiyatlarındaki sürekli artışlar, maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır.	- Temel girdilerin yerel üretiminin teşvik edilmesi, yerli üretim için gerekli altyapının oluşturulması, - Girdi üretimine yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılmalı ve yerli üretimin kullanımına yönelik çiftçinin teşvik edilmeli	4,85
		Girdi maliyetinin azaltılması için birtakım muafiyetler ve vergi avantajları sağlanması	4,19
	Piyasada sahte ilaç ve gübre miktarları ithal fiyatların yükselmesine bağlı olarak artmıştır.	- Gübre ve ilaç gibi diğer kimyasalların satışında barkod sisteminin tıbbi ilaçlarda olduğu gibi etkin kullanım sisteminin geliştirilmesi - Reçete sisteminin çiftçinin ihtiyacını doğru ve hızlı bir şekilde karşılayacak hale dönüştürülmesi	4,11
	- Fide maliyetleri bölgesel olarak farklılıklar göstermektedir. - Dönemlere göre fide tedarik durumu değişebilmekte bazen küçük üreticilerin küçük miktarlardaki taleplerinde sorun olabilmektedir.	Tohum fide fidan gibi girdilerde üretimde fabrikadan son ürüne dönüşüne kadar canlı girdilerde son nihai ürüne kadar izlenebilirliğin sağlanması ve denetimlerin anlık yapılması	4,00

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Girdi Tedariki	• Üretimde kullanılan tohum, gübre, ilaç, akaryakıt gibi ithal girdilerin fiyatlarındaki sürekli artışlar, maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır.	• Bakanlık kontrolü ve denetiminde ev tipi zirai mücadele materyallerinin kullanılması (küçük üreticiler öncelikli olmak üzere)	4,67
	• Fide üretiminde kullanılan girdi materyallerinden biri olan torfun yurtiçinde kalitesi düşük olduğu için yurt dışından temin edilmek zorunda kalınmaktadır.	• Fide üretimi için kullanılan torfun Türkiye içindeki kaynaklardan sağlanması amaçlı Ar-Ge çalışmalarına öncelik verilmesi	4,67
	• Tohum, fide, fidan, gübre ve ilaç üretim ve dağıtım kanalının denetlenmesinde aksamalar yaşanmaktadır.	• Denetlemelerin ve etkinliğinin artırılması amacıyla Bakanlık nezdinde çalışmalar yapılması	4,44
	• Sera konstrüksiyonlarında belirlenen bir standardın olmaması nedeniyle kurulum maliyetleri çok farklıdır.	• Sera yapım malzemelerine standart getirilmesi TKK gibi ulusal ölçekte örgütlenmiş organizasyonlar tarafından satışının yapılması veya desteklenmesi	4,29

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Arazi Kiralama	Arazi kiralama işlemleri kayıtlı değildir. Bu nedenle kiralık arazilerde desteği üretim yapan kişi alamamaktadır.	Arazi Kiralama işlemlerinin kayıt altına alınması ve kiracının desteklerden faydalanabilecek şekilde düzenlemelerin yapılması	4,37
	Sahil bandında arazi satış değerleri yüksek olduğu için kiralama tercih edilmektedir.	Sera yatırım maliyetlerinin azaltılması için iç bölgelerde seracılığın teşvik edilmesi	4,89
	Yapılaşmanın neden olduğu tarım alanlarındaki azalmalar nedeniyle arazi satış fiyatlarındaki/ kiralardaki artışlar tarım işletmelerinin kârlılığını olumsuz etkilemektedir.	Tarım alanlarının korunması için çıkarılan kanunların uygulama sürecinde amaç dışı kullanımının önüne geçmek için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.	4,08
	Miras hukuku ve parçalı arazi yapısı nedeniyle üretim envanter kayıtları tam olarak belirlenmemektedir.	Miras hukukunun yeniden düzenlenmesi	4,45

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Üretim Tekniği	- Örtü altında hastalık ve zararlı konusunda yaşanan sorunlar ve buna bağlı olarak girdi maliyeti de artırmaktadır. - Alternatif mücadele maddeleri de yüksek maliyetlere neden olmaktadır.	- İTU belgelendirme sisteminin daha basit ve daha düşük maliyetle sürdürülmesi - Zirai mücadelede biyolojik yöntemlerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi	4,56
	Üründe kalıntı sorunu hem dış ticaret hem de iç piyasada problem yaratmaktadır.	- Hal sisteminde oluşturulan üretici künyeleri mevcut olup künyelere üreticinin kullandığı ilaçların da ilave edilebilmesi için, hangi üreticinin hangi ilaçları kullandığına ait kayıt sisteminin Tarım ve Orman bakanlığı tarafından tanımlanması - İzlenebilirliğin sağlanabilmesi açısından üretim ve pazarlama aşamasında koordineli sistemin oluşturulması	4,78
	Sebze ve meyvelerde anaç çoğunlukla yabancı menşeli olup yerli anaç da eksiklikler vardır.	Anaç konulu Ar-Ge çalışmalarının yapılması	4,67
	Seracılığın tümü modern yapıya sahip değil, teknolojik altyapının yeterli olmaması nedeniyle hastalık-zararlılarla mücadele etmek ve modernizasyona geçmek zorlaşmaktadır.	- Seralarda modernizasyonun gerçekleştirilmesi için desteklenmeli - Belli ekonomik ölçeğe sahip tip (standart) seraların bölgelerin ekolojik özelliklerine göre geliştirilmesi, - Mevcut seraların belirlenen ölçeğe ulaşacak şekilde modernizasyonunun sağlanması, - Kamu desteklemelerinde sera tiplerinin ve genişliklerinin dikkate alınması	5,00

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Üretim Tekniği	BKÜ (bitki koruma ürünleri) kullanımı açısından üreticilerin yeterli bilgiye sahip olmayışı, kullanılan miktar makro açıdan incelendiğinde dünya ortalamasının altında gözüktse de ilaç kalıntısı sorununun ortaya çıkması kullanım hatasından kaynaklanmaktadır.	Üreticiler ilaç, gübre kullanımında bilinçlendirilmeli ve reçeteli ilaç sistemi denetim ve kontrol açısından etkinleştirilmeli	4,56
	Bazı meyve ve sebzelerde hastalık ve zararlılara yönelik yeterli sayıda ruhsatlı ilaç bulunamamakta, bu durum da kalıntı sorunlarına neden olmaktadır.	Ruhsatlandırma işlemlerinin hızlandırılması	4,56
	İşletmelerde üretim tekniklerinin farklılık arz etmesi nedeniyle her işletme üretim sürecinde farklılık göstermektedir.	Modern sulama ve gübreleme sistemlerinin kullanımının tarım işletmelerine uygun şekilde yaygınlaştırılması	4,00
	Üretim teknolojisi yetersizdir.	Üretimde yıl boyu sürekliliği sağlayabilecek üretim teknolojilerinin kullanılması	4,64
	Sertifikalı fide kullanımı işletmelerde yaygın değildir.	- Verim ve dayanıklılık avantajları açısından sertifikalı fide kullanımı öneminin çiftçilere aktarılması - Sertifikalı fide kullanımının yaygınlaştırılması için desteklemelerin artırılması	4,36

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Üretim Tekniği	Örtü altında konvansiyonel üretim /dikim tekniklerinin kullanımı ürün kayıpları ve hastalıkların artışı tetiklemektedir.	Üreticilere üretim teknikleri, hastalık ve zararlılardan korunma yöntemleri ile ilgili eğitim ve yayım hizmetlerinin sağlanması	4,55
	Üretimin belirli bölgede yoğunlaşması iklimsel faktörlere bağlı olarak olumsuz etkilenmektedir.	Özellikle sera üretimine yönelik alternatif üretim bölgelerinin belirlenerek buralarda üretimlerin yaygınlaştırılması	4,64
		Özellikle jeotermal enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelerin üretime kazandırılması	4,50
	Atıl seralar bulunmaktadır.	Çeşitli sebeplerden dolayı üretim yapılamayan seraların tekrar üretime kazandırılması	4,64
	Seraların altyapısı yetersizdir.	Mevcut seraların altyapılarının düzeltilerek modern üretim yapabilecek seviyeye dönüştürülmesi	3,85
	Üniversite-kamu ve üretici iş birliği yetersizdir.	Güncel üretim tekniklerini yakından takip edebilmek için üniversite-kamu ve üretici iş birliğinin yaygın hale getirilmesi	4,12
	Üretim maliyetleri doğru hesaplanamamaktadır.	Üretim maliyetlerinin sürdürülebilir üretimi yansıtacak bir yöntemle hesaplanması	4,67

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Örgütlenme	Finansman sağlayacak bir kooperatif (örneğin; tarım kredi kooperatifinin bir bankası) yoktur.	Kooperatiflere danışmanlık ve finansman desteği sağlanarak daha etkin çalışmaları sağlanabilir.	3,78
	Merkez birliği üstündeki örgütlenme seçeneğinde sıkıntılar mevcuttur.	- AB örneği dikkate alınarak düzenlemelerin yapılması - Kooperatiflere profesyonel yönetici desteğinin kamu tarafından sağlanması	4,11
	Örgütlenmede farklı yasal yapılanmalar vardır.	İşbirliği sağlanan tek yasal yapılanmanın gerçekleştirilmesi	4,44
	Yaş meyve sebzenin alt sektörlerinde örgütlenme istenilen düzeyde değildir. Var olan üretici örgütlerinde üyelerin birlikte hareket etme bilinç ve kültürünün yetersizliği, yöneticilerin örgütü bir statü aracı olarak görmesi nedeniyle üretici örgütleri ekonomik olmayan ve etkinsiz birer yapıya dönüşmektedir.	- Üretici örgütlerinin daha etkin ve ekonomik açıdan daha güçlü bir yapıya kavuşturulması - Üretici örgütlerinin piyasada daha aktif hale getirilmesi - Desteklerin ve sübvansiyonlu kredilerin örgütler üzerinden verilmesi	4,92
	Yaş meyve ve sebze sektöründe birlikler ve kooperatifler etkin değildir.	- Üretici birliklerinde standart üretimi teşvik edecek uygulama ve politikaların gerçekleştirilmesi - Üretici birliklerinin eğitimler ile standartlara uygun bir şekilde üretim yapabilecek seviyeye ulaştırılması - Yasal düzenlemeler revize edilerek üretici birliklerinin altyapılarının daha işlevsel hale getirilmesi	4,64

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Ürün Kayıpları	Yanlış üretim tekniği, hasat, nakliye, depolama ve perakende aşamalarında dikkate değer düzeyde kalite ve miktar kayıpları oluşmaktadır.	- Üreticilerin üretimle ilgili uygulamaları daha bilinçli yapmaları için eğitim verilmeli - Ürün kayıplarının tutularak değerlendirilmesinin yapılacağı bir kayıt sisteminin oluşturulması	4,89
	Haldeki ilk satış anından başlayarak perakendeye kadar olan her aşamada yaşanan kayıplar dönemsel farklılıklar göstermektedir.	Hasattan-tüketime kadar her aşamada (hasat, paketlenme, lojistik, vb.) kontrollü ve doğru sistem kurulmalı	4,62
	Atık ürünler hastalık ve zararlı barındırarak, üretici bölgelerde diğer ürünlerde sorunlara neden olabilmektedir.	- Atık ürünlerin diğer sağlıklı ürünlerin bulunduğu yerlerden hızla uzaklaştırılması - Hayvan yemi olarak kullanım olanağının araştırılması - Ekonomik zarar eşiği dikkate alınarak ürün kayıplarının önlenmesi	4,33
	Nakliyede kullanılan ambalaj maliyeti, ekonomik olarak en doğru materyalin seçimini zorlaştırmaktadır (örneğin; karton kutu maliyeti yüksek).	Ürünün ambalajlanması konusunda geri dönüşümlü ve standart paketlenme uygulamalarının gerçekleştirilmesi konusundaki yasal düzenlemelerin takibinin yapılması	4,11
	Hallerde ürün kayıplarını en aza indirecek soğuk zincir/iklimlendirme sistemleri yetersizdir.	Hallerin oluşturulmasında bu konuların dikkate alınması, teknik anlamda uyumlu hallerin oluşturulması	4,67

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Ürün Kayıpları	Mevcut hallerdeki ürün toplama merkezleri paketlemeye cevap verecek düzeyde değildir.	Paketleme tesislerinin modernizasyonu, toplama merkezlerinde kayıpları azaltıcı kasalama, paketleme tedbirleri alınması	4,78
		Oluklu mukavva benzeri ambalaj malzemesi kullanılması ve bunun kullanımının desteklenmesi,	4,50
		Doğal olmayan ürün kaybının azaltılmasına yönelik teşvik ve ödül verilmesi	4,38
		Dökme pazarlamanın engellenmesi	4,21
		Bölgesel marka ve ürün değerinin korunması için bölgesel tasnifleme/paketleme istasyonlarının kurulması	4,80
		Hasat kayıplarının azaltılması için özel eğitimlerin verilmesi	4,80

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Ürün Kayıpları	• Üretimden sofraya kadar ciddi kayıplar yaşanmakta, hasattaki kayıplarla birlikte devam eden süreçte kalite kayıpları da meydana gelmektedir. • Üretim sürecinde ve hasatta çalışan kişilerin işe yönelik teknik bilgi ve becerilerinin eksik olması hasat sürecini de olumsuz etkilemektedir. • Soğuk zincirde ürün hasat edilir edilmez soğutma yapılması gerekmektedir. Ancak bu Türkiye’de böyle bir uygulama olmadığı için ürünün soğuk taşımacılığı yapılamamakta ve bu durum ürünün raf ömrünün kısa olmasına neden olmaktadır. • Pazarların satış koşullarının (çevre ve sıcaklık vb.) iyi olmaması ürün kayıplarına neden olmaktadır. • Soğuk zincir belli bir üretim maliyeti yaratmakta ve maliyetleri arttırmaktadır. Ayrıca soğuk depolamanın mevcut hallerde gerçekleştirilmesi zordur. Soğuk hava tekniklerinin doğru uygulanmaması, nemlendirmenin uygun yapılmaması da ürünlere zarar vermektedir. • Sevkiyat sürecinde kullanılan mevcut sandıkların dezenfekte edilmemesi ve kullanılan depolama materyallerin yenilenmemesi ve bu doğal depolarda çürümenin olmasına neden olmaktadır. • Yaş meyve ve sebze sektöründe özellikle ihracata giden ürünlere kalıntı problemleri söz konusudur.	• Ürüne göre soğutma işlemlerinin yapılması, • Depolamanın doğru yapılması ve ürünün kalitesinin bozulmaması için gerekli işlemlerin yapılması, • Taşımada soğuk zincirin/iklimlendirmenin olması ve devamlılığın sağlanması, • Tarladan sofraya tüm aşamalarda ürüne uygun sıcaklığın sağlanması, • Hasatta çalışanların ürün hasatı konusunda eğitilmesi, • Kayıplar konusunda mevcut durumun tespit edilmesi, • Hallerde ticaret dışı bırakılan ürünlerin hayvansal yem olarak kullanılması, • Ürün kayıplarının azaltılması için pazarlama zincirinin kısaltılması, • Pazar yerlerinde soğuk zincir süreci daha kısa olduğu için pazar yerlerinin desteklenmesi, • Depolama mecburi olan ve olgunluk indeksi olmayan ürünlerde olgunluk indeksinin tespit edilmesi (olgunluk ve depolama indeksi), • Temel ürünlerin depolanma zorunluluğunun olması (patates, soğan, elma vb.) • Doğal depoların kayıt altına alınması, • Bakanlığın kamu spotu çalışmalarının artırılması (seç-al modelinin engellemesi için) ve tüketici bilincinin	4,38

Ürün Kayıpları	Bitki zararlısı ve hastalıkları ile üreticinin tam ve etkin mücadele yapılamamaktadır. İlaç fiyatların atması maliyetlerin artmasına neden olmakta ve üretici kendi yöntemleri ile zararlılarla mücadele etmek zorunda kalmakta bu da kalıntı problemlerine neden olmaktadır.	oluşturulması (gözle seç-al modeli), - Hallerdeki taşıma ve ayrıştırma işlemlerindeki kayıpların azaltılması için gerekli alet ve ekipmanların sağlanması, çalışanların eğitilmesi gerekmektedir. - Birlik ve örgütlenmelerle üreticinin paketleme yapması (paketleme evleri), - Paketleme evleri ve tesisleri hakkında yasal düzenlemelerin yapılması (Toprak Koruma Kanunu), - Ambalajlama, depolama ve taşımacılık hakkındaki tebliğin değerlendirilmesi (dışardaki ürün satışından kaynaklı ürün zayıyatının önüne geçmek vb. amaçlar), - Kalıntı problemin giderilmesi için daha etkin çalışmaların yapılması, - Kalıntı analizinde uzman kişilerin çalışması ve ilaç kullanımında üreticinin bilinçlendirilmesi	
	Diğer alınması gereken önlemler	- Üretim planlamasının gerçekleştirilmesi, - Reyondaki ürün kayıplarını önlemek için ürün dereceleme ve ürünü paketleme sisteminin oluşturulması, - Ürün sınıflandırmasının tezgâha gelmeden önce yapılması, - Pazar yerlerinin alt yapı üst yapı imkânları geliştirilmesi,	4,75

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Pazarlama	Yaş meyve sebze ticaretinde üreticilerin komisyoncu ve tüccar gibi aracılar olmadan sadece üretici veya örgütlü bir şekilde ürün pazarlaması mevcut yapı içerisinde zor gözükmetedir. Gerek üretici gerek üretici örgütlerinin ekonomik olarak yeteri kadar güçlü olamaması üreticiyi piyasada etkinsiz kılmaktadır.	Üreticilerin bireysel veya örgütlü olarak piyasada daha aktif olmaları adına pazarlama kanalındaki mevcut aktörlerle uyumlu ve işbirliği çerçevesinde pazarda yer alması	4,31
	Pazarlamada aktörler arasında iş birliği yetersizliği	Komisyoncu, aracılar ile işbirliği içerisinde ürünleri birlik ve/ veya kooperatif aracılığıyla toplanıp, depolanıp, paketlenip, satışının yaygınlaştırılmasına ilişkin altyapılar oluşturulmalı	4,85
	Perakendede künye bilgilerindeki fiyat bilgisi tarla fiyatını yansıtmakta aradaki tasnif, işçilik nakliye gibi maliyetler yansıtılamadığından fahiş fiyat sebebiyle cezai işlem uygulamaları yapılmaktadır.	Künye bilgilerinde fiyat bilgisinin yer alması spekülasyonlara yol açtığından bunun yetkililer haricinde görülmeyecek şekilde yeniden düzenlenmesi	3,80

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Risk Yönetimi	Tarım sektörünün doğası gereği özellikle de yaş meyve sebze sektörü yüksek doğal ve ekonomik risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle yaş meyve sebzede etkin risk yönetimi uygulanmalıdır.	- Modern sera kurulumunda doğal risklere karşı tedbirli olunması, - TARSİM'in özellikle yaş meyve sebze yetiştiriciliğinde ürüne ve bölgelere göre risk kapsamının değiştirilmesi ve genişletmesi, desteklerin artırılması - ÇKS sistemine kayıtlı olmayan çiftçilerinde TARSİM yaptırabilmesi - Hastalık ve zararlılarla ilgili öngörülemeyen oluşumlara karşı topyekûn mücadele edilmesi, - Fiyat dalgalanmalarından daha az etkilenmek adına daha örgütlü bir yapıya sahip olunması - Dolu, güneş yanığı gibi konularda hassas olan bölgelerde file vb. ekipmanların desteklenmesi, - Kalıntı sorununu azami seviyeye indirmek için kontrol ve denetimin artırılması - Riskin azaltılması için desteklerle üretim alanları jeotermal alanlara yönlendirilmeli	4,92

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
İşgücü	Ucuz işgücü önemlidir. Yerli halk imeceden vazgeçmekte dolayısı ile yabancı ülkelere gelen işgücü artmaktadır. Dolayısıyla yerli işgücünün yaş meyve-sebze sektöründe istihdam edilme oranı azalmaktadır.	- Tarımda çalışan işgücü için sosyal güvence yasalarının geliştirilmesi - Genç nüfusun kırsalda kalmasına yönelik kırsal alana gerekli altyapı yatırımlarının yapılması - Yeterlilik sağlamış genç çiftçilere belirli destek ve sosyal güvencelerin sağlanması	4,78
	- Sosyal statü nedeniyle gençler farklı sektörlerde çalışmayı tercih ediyorlar. - Aileler çocuklarının eğitimi için kırsalı terk ediyorlar.	- Kırsalda çalışan erkek işgücünün çalışan hanımlarının da özel sosyal güvencelerle kırsalda kalmasını teşvik edici düzenlemelerin yapılması - Kadını kırsalda tutmak için politikalar üretilmesi	
	Bazı bölgelerde özellikle bölge dışından gelen (yabancı ülkelere) işgücü; işgücü piyasasını, işgücü teminini ve ücretlendirmeyi yerel düzeyde yönlendirmeye çalışmaktadır.	- İşgücü piyasasının kayıtlı ve izlenebilir hale getirilmesi, - İşgücü piyasalarının denetlenmesi	4,89
	Devlet tarafından çeşitli nedenlerden dolayı yapılan sosyal yardımlar gelir ihtiyacını azaltmakta ve çalışma isteğini olumsuz etkilemektedir.	Sosyal yardımların işgücünün çalışmama isteğini engelleyecek düzeyde olması	4,67
	Firma tipi üretimlerde (tohum, fide vb) kalifiye iş gören bulmak zordur ve firmalar kendi eğitimlerini yapmak zorunda kalmaktadırlar.	- Kalifiye ara eleman yetiştirecek okulların oluşturulması (tarım meslek lisesi benzeri), - Meslek eğitimi alan kişilere çalışabilecekleri sahaların tanımlanması	4,44

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Planlama	- Tek yıllık türlerdeki üretimlerin ülke genelinde arz miktarlarında ciddi dalgalanmalar olmakta, fiyat artış ve azalışları yaşanmaktadır (arz/talep dengesizliği, fiyatların genel ekonomiye olumsuz yansımaları). - Verilerin sağlıklı olmamasından dolayı sektördeki arz miktarı tam olarak bilinmemektedir.	- Ekim ve hasat bildirimi yapılması - Türkiye’de tarımsal planlama için merkezi bir izleme, takip ve kayıt sisteminin devreye alınması,	4,44
	Yaş meyve sebze sektöründe piyasa düzenleyici bir kurum olmaması	- Ekim ve hasat bildiriminin üretici örgütleri üzerinden kayıt altına alınması - İç talep ve dış talebin ayrı ayrı izlenip, planlanması	4,78
	Planlamaya tabi olmayan ve stratejik olarak göz ardı edilen ürünler denetimden uzak üretilmektedir.	Planlama yapılırken ürünün çeşidine göre fiziki yeterliliği, kalite ve standart özellikleri ile sanayi, dış ticaret ve iç tüketim talebi dikkate alınarak planlamaya gidilmeli	
	Yaş meyve sebze üretiminde çiftçilerin piyasa fiyatlarına göre aldıkları üretim kararları neticesinde ürün arzında artış veya azalış meydana gelmektedir.	Yaş meyve sebze üretiminde arz talep dengesini gözeterek şekilde tarım politikaları oluşturulması ve üretimin yönetilmesine katkı sağlayacak uygulamaların gerçekleştirilmesi	4,15

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Finansman	- Yaş meyve ve sebze piyasasında finansman sorunu vardır. - Veresiye satışlar pazarlama zincirinin tamamını etkilemektedir.	- Nakdi finans olanağının geliştirilmesi - Aynı finans sisteminde üretici örgütlerine verilen destekler yükseltilmeli - Kooperatif bankacılığının oluşturulması - Veresiye satışlar üretim-pazarlama zincirinde yer almaması için kanuni düzenlemeler yapılması	4,78
	Tarıma finansman sağlayan devlet bankası harici bazı bankalarda çiftçiler yüksek faiz ödemek zorunda kalmaktadırlar. Yüksek faiz ödemeleri uzun üretim sürecinde girdilerin finansmanında sorunlara neden olmaktadır.	- Özellikle kamu bankalarında kredi kullanan üreticilerin “kredi puanlarına” göre kredi verilmesi - Girdi temininde TKK gibi üretici örgütlerinin sübvansiyonlu girdi temini sağlaması	4,36
	Son yıllarda tarımsal finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla pek çok banka tarım sektörüne finansal araçlar ve kredi pazarlamaya yönelmiştir. Bu durum da tarım kesiminde kredi kullanımını artırmış ve tarım işletmelerinde faiz yükü artmıştır.	- Üreticinin finanse edilmesinde, gerçekten üretim yapanların ve müstahsillerin finansmanında kolaylıklar sağlanması - Tarım sektörünün şartlarını (teminat, kefil, işletme ölçeği) dikkate alan finans kurumlarının oluşturulması	4,23
	Küçük ölçekli işletmeler toplam işletme varlığı içerisinde önemli bir yere sahip olup önemli finansman sorunu yaşamaktadırlar.	- Destekleme modellerinin üretime göre ve işletme ölçeklerini dikkate alarak şekillendirilmesi - Küçük ölçekli işletmelere düşük faizli üretim kredisinin sağlanması - Küçük ölçekli işletmelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için öncelikli ve özellikli finansman planlaması yapılmalıdır.	4,85

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Sözleşmeli Yetiştiricilik, Endüstri ve İhracatçı İlişkileri	Sözleşmeli yetiştiricilikte uygulamanın iyileştirilmesine yönelik düzenlemelere ihtiyaç vardır.	- Matbu sözleşme formlarının kamu tarafından oluşturulması - Devlet tarafından işletmelerin zorunlu tutulması ve gerekirse sigortalanması (üreticiyi koruyucu kapsamlı) - Sözleşme kapsamında üretici ve alıcının hakları gözetilmesi	4,65
	Sözleşmeli üretim tarımın diğer dallarına oranla yaş meyve sebze yeterince yaygınlaşmamıştır.	Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılması, özellikle fiyat dalgalanmaları karşısında üretici gelirlerinin korunmasına katkı sağlanması	4,31
	Dönemsel ithalat kararları, sözleşmeli üretim modelinde aksaklıklar yaşanmasına neden olmaktadır.	İthalat ve ihracat kararlarının planlanmasında üretim ve sözleşmeli üretim potansiyelinin dikkate alınması	4,09
	Sözleşmeli üretimde piyasa dalgalanması tarafları zor durumda bırakmaktadır.	Sözleşmeli üretimde taban fiyatın kamu tarafından belirlenmesi ve kamunun garantörlük yapması	3,95

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
İşletme, Ürün ve Üretici Kayıt Sistemi	ÇKS ve ÖKS kayıtlarının dışında kalan çiftçiler üretim süreçlerini belgeleyemedikleri için zorluklar yaşamaktadır.	Kadastro benzeri eksikliklerden kaynaklanan sorunların bir an önce tamamlanması	4,46
	Tarımsal üretimin kayıt altına alınmaması	- Üretim bazlı desteklemenin yaygınlaştırılarak doğru bir kayıt ve destekleme yöntemi sisteminin oluşturulması - Kayıt sistemine dâhil olma konusunda kolaylık sağlanması, ancak üretim sürecinde doğru beyanda bulunulmaması durumunda cezai müeyyide uygulanması	4,55
	- Tarımsal istatistikler tam ve güvenilir değildir. Elde edilen mevcut veriler farklı kanallardan teyit edilmemektedir. - Çeşitli nedenlerden dolayı ÇKS sistemine kayıtlı olmayan çiftçilerin sayısında artış yaşanmaktadır. - ÇKS kayıt sistemi ve buna bağlı olarak kurumlar arası bilgi akışının ve verilerin doğrulanmasına yönelik iletişim noksanlıkları bulunmaktadır.	ÇKS'nin üretim ve işletme yapısı hakkında planlamaya esas veri oluşturacak nitelikte yeniden düzenlenmesi	4,33
		- Küçük aile işletmelerinin faaliyet tanımlamalarının doğru yapılmaması - Desteklemelerin gerçek üreticiye ulaştırılması	4,60

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Teknik ve Ekonomik Danışmanlık, Bilgi Sağlama ve Yayım	Örtü altı yetiştiricilikte teknik ve ekonomik danışmanlık önemli gelişme göstermekle birlikte eksiklikler söz konusudur.	Danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra üreticinin de hem teknik hem de finansal okuryazarlıklarının artırılması	4,38
		- Tarım Danışmanlarının istihdam dağılımının üretim alanı ve çiftçi sayısına göre yeniden düzenlenmesi - Ürün rekolte artışına bağlı olarak tarım danışmanlarına ilave teşvik sağlanması	4,09
		Köylerde ziraat mühendislerinin muhtar denetiminde istihdam edilmesi	4,21

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
DİĞER KONULAR	Tarımsal üretimde bulunan kesimin mesleki tanımlanmasının olmaması gerek üretilen ürünler ile ilgili sorumluluk alınmasını gerekse sektöre yönelik her türlü destek, teşvik ve politikaların etkinliğini azaltmaktadır.	Tarımsal üretimde bulunan, bir geçmişi olan, geçimini tarımdan sağlayan üreticilerin biraz daha imtiyazlı hale getirilmesi,	4,42
		Tarımsal üretim faaliyetlerine yönelik meslek tanımlamalarının yapılması ve tanımlamaya yönelik gerekli yasal düzenlemelerin yapılması	4,35
	Alternatif yaş meyve sebze üretim sistemlerinin uygulandığı işletmeler de ciddi üretimler yapılmakta ve bu ürünler için yüksek talep söz konusu olmaktadır. Yatırım maliyeti yüksek olan (topraksız tarım, su kültürü) üretim sistemleri ile alternatif yetiştiricilik sistemlerinin (İTU, organik tarım) yaygınlaştırılamaması	Bu üretim sistemlerinin yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmalı	4,38
	Yaş meyve sebze üretiminde desteklemeler yeterince etkin değildir.	- Yaş meyve sebze sektöründe girdi desteğini esas alan modelin geliştirilmesi - ÖKS’de destek şartında alan sınırı azaltılmalı	4,15
	Sertifikasyon ve belgelendirme sisteminde problemler yaşanmaktadır.	Üretim sürecinde logo, afiş vb. tanıtım materyallerinin sertifikasyon sistemi içerisinde denetimle yapılması	4,45
		Coğrafi işaret almış olan ürünlerin tüketimini teşvik edici tanıtım faaliyetlerinin yapılması	4,36
	Alternatif üretim yöntemlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi	Dikey tarım uygulamaları gibi birim alandan daha yüksek verim almaya katkı sağlayacak yeni üretim yöntemlerinin pazarlama kanalları içerisinde yaygınlaştırılması	4,21
	Seraların ruhsatlandırmasında sorunlar yaşanmaktadır (belediyeler tarafından yapılıyor Beton inşaat olarak görünüyor).	Tarımsal yapıların ruhsat işlemlerinde tarım bakanlığı ve belediye tarafından oluşturulan komisyonun görev alması (imar mevzuat değişikliği)	4,37

Diğer Konular	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
	Tarım sektöründe çalışan kişilerin toplum nezdinde sosyal statüsünün düşük olması, tarımsal gelirin düzenli ve daimî olmaması genç nüfusu kente göçe zorlamaktadır.	- Köyde çalışanların sosyal güvencesinin devlet tarafından karşılanması - Çiftçi çocuklarına Ziraat Fakültelerine yönlendirilmesi/kayıtlarının kolaylaştırılması - Tarım sektöründe de ara eleman eksikliği giderilmesi ve üreticilerin eğitim düzeyi yükseltilmesi - İlk ve orta öğrenimde Tarım ile ilgili zorunlu dersler konulması - Tarımsal arazilerin korunması ile ilgili zorlayıcı yasa ve tedbirlerin uygulanmaya alınması - Ziraat odalarının aktifliğinin arttırarak çiftçinin yönlendirilmesinde aktif rol almasının sağlanması	4,80
	Sosyolojik nedenler ve kentsel yerleşim alanlarındaki yaşam kolaylığı nedeniyle kırsalda genç nüfus azalmaktadır.	- Büyükşehir yasası yeniden gözden geçirilmesi (emlak vergisi vs.) - Kırsal alanda yerleşim yerlerinin imar edilmesi - Konut projelerinin yapılarak buna yönelik teşviklerin sağlanması - Sosyal yaşantının iyileştirilmesi (okul, spor alanları vs.), - Eko-turizmin arttırılması - Kırsal kalkınma ve sosyal uyumun birlikte ele alınarak kırsal kalkınma yardımlarının köylerin imarı için kullanılabilmesi	4,27

4.2. Komisyoncu ve Tüccar Faaliyetlerinin Sistem Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Algı yönetimi	Basın toplumu hatalı veya eksik bilgilendirmektedir.	Kamu yetkilileri veya konuya hâkim olan ilgili Kurum veya Kuruluş temsilcilerinin gerekli durumlarda Kamuoyunu basın aracılığı ile bilgilendirmesi	4,87
	Yaş meyve ve sebze piyasasında görev alan kurum, kuruluş ve STK yetkililerinin basındaki bilgi kirliliğini giderme yönünde eksiklikleri vardır.	Sektörle ilgili Türkiye Haller Birliğinin kurulması ve kamu yetkilileri ile birlikte yönlendirici açıklamalar yapması	4,80
	Komisyonculuk faaliyetlerinin basın aracılığıyla topluma olumsuz olarak tanıtılması ve fiyat dalgalanmalarının piyasanın güvenilirliğini olumsuz etkilemektedir.	Komisyonculuk ve pazarlama sisteminin işleyişi hakkında özellikle mevsim geçişlerinde piyasalardaki gelişmeler hakkında toplumun bilgilendirilmesi	4,53

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Bildirim Sistemi	- Bildirim sisteminde güvenilir kayıtlar gerçekleştirilememektedir. Üretici faturalı bildirimden genellikle çekinmektedir. Bu durum haksız kazançlara neden olmaktadır. - Bildirim sisteminin kayıt dışılığa yol açtığı yönünde kanaat vardır.	- Bildirim sisteminin fatura ile örtüşecek şekilde geliştirilmelidir. - Bildirim sisteminde beyan edilen ürün fiyatlarının denetimi göreceli olup reel fiyatlarının denetimi mümkün değildir. kayıt dışılığa yol açtığı yönünde kanaat vardır. - Hal Kayıt Sistemi ile Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde yer alan e-fatura, e-arşiv fatura ve e-müstahsil Sistemlerinin bildirim sistemine entegrasyonu sağlanmalıdır.	4,56
		ÇKS, ticaret bakanlığı ile maliye bakanlığının kayıt sistemlerinin koordineli ve bir merkezden takibinin gerçekleştirilmesi	4,78
		- Bildirim sisteminde taban ve tavan fiyatların belirlenmesi - Tarım bakanlığı tarafından tür/çeşit bazında maliyet bazlı yapılacak fiyat önerilerinin bildirim sisteminde kullanılacak veri seti amacıyla kullanılması	4,78
	Üretim bölgelerinde diğer bir ifadeyle ürün çıkış noktalarında denetim yetersizdir.	Üretim bölgelerinde çıkış noktalarında denetimin (ticaret bakanlığı ve belediye entegreli şekilde) yoğunlaştırılması	4,33

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Bildirim Sistemi	Piyasa fiyatı oluşumunda oluşan dalgalanma künye alınmasını zorlaştırmaktadır.	- Ekstrem değerlerin çıkarılarak ortalama fiyat göre belirlenmeli - Tavan ve taban sınırlarının dışında oluşan fiyatlar olması durumunda sistemin esnekliğini sağlayacak bir çalışma yapılmalı	3,67
	Bildirim sistemi beyana dayalı olduğundan girilen verilerin doğruluğu önemlidir. Bildirimler özellikle kayıp ve firelerinde modül oluşturulmadığından gerçek değerlerin girilmesinde sorunlar yaşanabilmektedir.	- Bildirim sisteminin kullanımı konusunda paydaşların bilgilendirilmesi, - Bildirim sisteminin güvenilirliğinin artırılması için denetimlerin artırılması	4,54
	Bölgelere göre ürün fiyatları belirlenmesi	Bildirim fiyatlarının oluşturulmasında Türkiye'nin değil üretim bölgesinin ortalamasının dikkate alınması	4,45
	Bildirim sisteminde tüm ürünler için fiyat aralığı belirlenmemiştir.	Bildirim listesinde yer almayan ve fiyatı oluşmayan bazı ürünlerde için mevcut listenin güncellenmesi	4,95
	Bildirim sistemindeki eksiklikler dolayısıyla, verilerin doğruluk payının azalması kayıt dışılık ve dolayısıyla haksız rekabeti artırmaktadır.	Bildirim sistemindeki eksikliklerin giderilmesi	3,87
	Hal kayıt sistemine bildirim yapmayan tüccarlar vardır.	Belediyelerin sahada denetimi düzenli olarak gerçekleştirilmesi	4,44

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Piyasa Fiyat Oluşumu	Türkiye’de tüketim ve ihracata yönelik veriler tam olarak öngörülememektedir.	- Türkiye’de üretim rakamlarının net olarak ortaya çıkmaması - İç ve dış ticarete planlamanın yapılmaması - Hedef pazarlara erişimi sağlamak için uluslararası fuar teşviklerinin artırılması	4,73
	Fiyat oluşumu ve algısında medyanın olumsuz etkisi vardır.	- Medyanın yaptığı yayınlarda sorumlu davranması - Hal dernekleri ve ilgili kurumların kamuoyunu medya aracılığı ile bilgilendirmesi ve yönlendirmesi	4,21
	Fiyatı etkileyen faktörlerin tam olarak yetkililerce bilinmemesi	- Depoculuk ile stokçuluk kavramları birbirine karıştırılmamalı - Fiyat oluşumunda mevsim şartları iklim şartları üretim miktarı raf ömrü ve talep değişkenlerinin göz önüne alınması	4,55
	Dönemsel fiyat dalgalanmaları arz ve talebe göre oluşmaktadır. Ancak ekolojik faktörler, ulusal ve uluslararası ticaret ve üretim desenindeki planlama eksikliği bu dalgalanmanın şiddetli olarak yaşanmasına sebep olmaktadır.	- Tarımsal üretim planlanmasının yapılması (üretimin 12 aya dengeli olarak yayılması, bölgelere göre üretim desenlerin oluşturulması) - Sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması - Uluslararası piyasada fiyat oluşumu ve gerekli politikaların oluşturulup uygulanması - Bakanlığın üretim strateji planı hazırlaması - Kritik ürünlerde üretim maliyetini karşılayacak fiyat desteğinin sağlanması	4,73

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Komisyonculuk	Komisyoncu tarafından üreticiye fatura verilmeyen durumlar olabilmektedir.	Üreticinin komisyoncuyla bildirim yapmaya zorlaması, mutlaka fatura talep edilmesi	4,25
	Üretici en yakın hale ürünü götürürken bildirim zorunluluğu yoktur. Ancak daha uzaktaki hale götürürken komisyoncuyla ulaşıp malı bildirmediği için komisyoncuya ceza kesilen durumlar söz konusudur.	- Ürünlerin üreticiden en yakın hale transferlerine standart getirilmeli - Faturalandırma işlemi üreticiden başlanmalıdır. - Komisyoncuların vergilendirilmesinde vergi dilimlerinin belirlenmesi - Hal dışında komisyonculuk ve benzeri aracılık faaliyetlerine izin verilmemeli	4,22
	ÇKS'ye kayıtlı olmayan üreticiden mal temin edilirken ve faturalandırma sırasında sorun yaşanmaktadır.		
	Komisyonculuğun piyasa ve fiyat üzerindeki etkisi çok fazla değildir. Komisyoncu üreticinin ürününü pazarlar ve yasal mevzuatta belirlenen komisyon ücretini alır.	- Yaş meyve sebze piyasasını olumsuz etkileyebilecek manipülasyona ve spekülasyon olumsuzluklara karşı gerekli tedbirlerin alınması, - Toplumun kamu spotları aracılığıyla yaş meyve sebze piyasası hakkında bilgilendirilmesi	4,77
	Üreticiler ticari faaliyetler için uzak bölgelere satış yapamamakta ve üretim bölgesine yakın hallerde piyasa fiyatına göre satış yapmayı tercih etmektedirler.	- Ticaretin şeffaf olması ve ürün satış zincirinin kolay şekilde takip edilebilmesi - Depolanan ürünler için hallerde depolama ihtiyacının karşılanması,	4,27

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Komisyunculuk	Komisyunculuk sisteminin gelişmesi için iyileştirilmesi gereken konular.	- Hal kayıt ve bildirim sisteminin uygulanması ve cezai yaptırımların kullanılması, - Taşımada paletli sisteme geçilmesi, - Ambalajlamada üreticiye desteklerin verilmesi, - Yeni hallerin kurulması yerine mevcut hallerin rehabilite edilmesi veya aynı yerinde yenilenmesi - Hallerin idaresinin yeniden yapılandırılması, - Ürün akışının haller üzerinden yapılması ve halin içinde mümkün olduğu kadar tüm paydaşların yer alması - Üretici örgütlenmesi üzerine uygun bir modelin belirlenmesi - Hallerin iyileştirilmesi: paket sistemi, taşımada teknoloji, kamu spotları, kare kod uygulaması, yaş sebze ve meyve ticareti yapan tüm araçlardan teminat alınması, - Hal komisyoncularının mevcut dernekleri ve Federasyonu Türkiye Haller Birliği olarak yeniden teşkilatlanmalı, haller ve üyeleri üzerinde yaptırım yetkisi olmalı, hal yönetiminde etkin görev almalı	4,53

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Depolama	- Hal dışında faaliyet gösteren tüccarlar malı halde satmak zorunda. Ancak, bu aşamada kayıt dışılık oluşabilmektedir. - Hal içi ve dışı tüccar çalışmalarında sorunlar vardır.	- Götürü satışların da ticaret olarak kabul edilmesi, - Hal sisteminde denetleme ve kontrolün artırılması, - Hal içi ve dışı tüccar ayrımının sistemde ayrıca düzenlenmesi	4,39
	Hal içi depo olanakları yetersizdir (sayı ve teknolojik açıdan da yetersiz).	Sayı ve teknoloji açısından yeterli depo alanları oluşturulması	4,44
	Hal dışı depolarda hangi bölgede ne kadar kapasiteli depo oluşturulması gerektiğine yönelik doğru veri yoktur.	- Lojistik de dikkate alınarak, ülke genelinde depolama politikası oluşturulması - Üretim bölgelerinde üretici örgütlerinin depoculuğa dâhil edilmesi	4,33
	Hal dışı depolamada soğuk hava depoları kapasite ve teknoloji açısından yetersiz ve yatırım maliyetleri yüksektir.	Hal içi ve hal dışı depolama sistemlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi	4,33
	Hal dışı depocu ile hizmet alan üretici, tüccar ve diğerleri arasında yeterli yazılı sözleşme bulunmamaktadır.	Depoculuk sisteminin yasal düzenlemelerinin tarafların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gözden geçirilmesi	4,36

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Tüccar	Yaş sebze meyve piyasasında fiyat oluşumunda; piyasa aktörleri haricinde arz, talep, makroekonomik koşullar, mevsimsel koşullar etkilidir.	- Yaş meyve sebze piyasasını olumsuz etkileyebilecek manipülasyona ve spekülatif olumsuzluklara karşı gerekli tedbirlerin alınması - Toplumsal kamu spotları aracılığıyla yaş meyve sebze piyasası hakkında bilgilendirilmesi	4,69

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Lojistik	Teknolojik açıdan lojistiğin eksiklikleri çok fazladır ve bu durum ürün kayıplarına neden olmaktadır.	- Teknolojik donanımlı araçların artırılması, - Yeterli frigorifik (iklimlendirmeli) araçların artırılması	4,67
	Kullanılan ambalaj malzemeleri ürün kayıplarını artırabilmektedir.	- Ürüne özel geri dönüşümlü, düşük maliyetli, hijyen sağlayan ambalajların standart çalışmalarının yapılması, - Ürüne özel ambalaj Ar-Ge çalışmalarının yapılması	4,33
	Yakıt giderleri artışı dolayısıyla yaş meyve sebze nakliye giderlerinde artışlar yaşanmıştır.	- Taşımacılık sektörünün yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında alternatif nakliye yolları için gerekli altyapı yatırımlarının yapılması - Nakliyecilere denizcilikte olduğu gibi uygun motorin verilmesi	4,77
	Uygun olmayan taşıma koşulları nedeniyle yaş meyve sebze kayıplar oluşmaktadır. Özellikle yurtiçi nakliyelerde Frigo olmayan araçlar kullanılmakta dolayısıyla soğuk zincir/iklimlendirme uygulanamamaktadır.	- Yaş meyve sebze taşımacılığında araç takip sistemleriyle ısı kayıt cihazları özellikle frigo araç taşımacılığını yaygınlaştırılması - Ürünlerin izlenebilirliğinin sağlanması	4,46

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Toptancı Halleri	Yaş meyve sebze hallerinin mevcut durumu fiziki şartları itibariyle yetersizdir.	- Hallerin fiziksel altyapısının ve teknoloji kullanımının artırılması, - Hallerdeki çalışma koşullarının yeniden düzenlenmesi, - Hallerde sosyal tesis ve sosyal alanların oluşturulması	4,46
	Toptancı hallerinin yeniden yapılandırılması ve özel sektör eliyle işletilmesi bazı sorunlara neden olacaktır.	Toptancı hallerinin yönetiminin mutlaka kamu yönetim ve denetimi altında olması	4,38
	Mevcut yasa çerçevesinde şehir yoğunluğuna göre hallerin kurulması düzenlenmiş olup, özellikle üretim bölgelerinde hallerin azaltılması sorun yaratabilecektir.	- Mevcut toptancı hallerinin yoğunluğa göre konumlandırılması, - Hallerde modernizasyonun yapılması	4,15

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Üretici Örgütleri	Üretici örgütleri piyasa faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde yetersiz kalmaktadır.	Üretici örgütlerinin finansal olarak desteklenmesi ve yaygınlaştırılması	4,36
	Üretici örgütlerinin farklı faaliyet ve denetim mekanizmalarına sahiptir.	Farklı bakanlığa bağlı olan üretici örgütlerinin ortak bir mevzuat altında birleştirilmesi	4,00
	Üretici örgütlerinin yönetim yapısından kaynaklanan sorunlar vardır.	- Üretici örgütlerinin profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmesi, - Denetimlerinin bağımsız kuruluşlar tarafından yapılması - Gerekli mevzuat çalışması yapıldıktan sonra üretime yönelik desteklerin üretici örgütleri tarafından sağlanması - Üyelerin girdi tedariki, mal alım-satımı işlemlerinin üretici birlikleri tarafından yapılması	4,27

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Diğer Konular	Yaş meyve ve sebze piyasasında markalaşma düzeyi yetersizdir.	- Coğrafi işaret almış ve marka oluşturmuş ürünlerin artırılması - İhracat iç piyasa fiyatlarını etkilemekte olup ihracat teşviklerinin dönemsel olarak düzenlenmesi - Özellikle ülkemizde sertifikasyon uygulamalarının dünyada kabul görmüş sertifikasyon uygulamaları ile eşleştirilmesi	4,73
	Pazarın yönlendirilmesi ve yönetilmesinde sorunlar vardır.	- İç ve dış pazara yönelik arz ve talebe dönük projeksiyonların yapılarak tedbirlerin alınması - Mevcut ve hedef pazar araştırmalarının pazar taleplerine uygun olarak yapılarak üretim planlarının yapılması - İlgili Bakanlıkların bünyesinde üretim ve ticari araştırmalar ile ilgili birimlerin ivedilikle kurulması	4,36

4.3. Perakende Sektörünün Yaş Meyve-Sebze Piyasası Üzerindeki Etkinliği

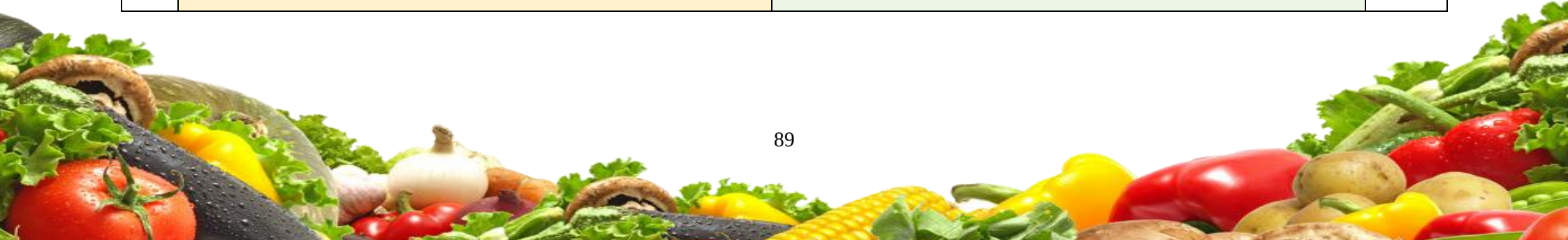
	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Ürün Tedariki	Pazarcıların çoğu vergi statüsü değişmesin diye fatura almak istenmiyor. Ancak gerçek usulde defter tutan perakendeciler üretici hallerinden veya tüccardan faturalı mal almak zorunda kalıyorlar. Ancak karşı taraf yüksek vergilendirme nedeni ile fatura vermek istemiyor bu da zaman zaman kayıt dışılığa neden olabiliyor.	Fatura denetimlerinin sıklaştırılması, götürü gider vergi sisteminin kaldırılması, her mükellefin gerçek usulde vergilendirilmesi	4,11
	Büyük Perakendecinin aldığı ürün %1 KDV ile alıp çıkışı %8 'le yapılıyor, 1 ay sonra %7 fark ödemek zorunda kalıyorlar.	Yaş meyve alış ve satışlarda KDV'nin %1 olarak belirlenmesi	4,56
	Semt pazarı veya manavlar faturasız alıma yönelince, bu durum büyük perakendecilerle haksız rekabete neden oluyor.	- Denetimlerin artırılması, - Süpermarketlerdeki ürün künyesine yönelik çalışmaların pazar yerlerinde de yaygınlaştırılması	4,22
	Üretim bölgelerinde üretici semt pazarlarında kendine tahsis edilen yerlerde kendine izin verilen miktarın çok üstünde ürün satıyorlar.	Hal yapısının tüm aktörleri kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi	4,11

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Ürün Tedarikçi	• Üretici için tahsis edilen yerlerde araçlar satış yapıyorlar. • Semt pazarında pazarcılara tahsis yerlerin el değiştirmesinde yer kirası maliyetleri artabilmekte ve bu durum fiyata yansımaktadır.	• Semt pazarlarında denetimlerin artırılması gerekmektedir.	3,72
	• Ürün hale geldiğinde kalite derecelendirmesi yapılamıyor. • Her meyve ve sebze kalite standardı yok, olan standartlar da bilinmiyor, bunlar zorluk yaratıyor. Bu ayırım yapılmadığında perakendeci için ayrıca zaman ve işgücü ihtiyacı ortaya çıkıyor.	• Her ürün için standartların hazırlanması • Üreticilere ve aktörlere bu standartların anlatılması	4,41
	• Hal dışı ürün satışı yapılması	• 5957 sayılı Kanun ile arz zincirinin kısaltılması amacıyla perakendecilere üreticilerden doğrudan toptan mal temin etme imkânı getirilmiştir. Ancak araçların fiyat artışına etkisinin olmadığı düşüncesiyle perakendecilerin üreticiden doğrudan alım yapmaması komisyoncu ve tüccardan alım yapılması	4,85

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Ambalaj ve Kasa	Ambalaj ve kasa kullanımı, maliyetleri doğrudan etkilemektedir. Yaş meyve ve sebzede etkili ve sağlıklı ambalajlama yapılmaması ürün kayıplarına neden olmaktadır.	- Ambalaj ve kasa kullanımı ürün maliyetlerinde artışa neden olsa da ürün kayıpları, taşıma ve pazara sunma aşamasında ambalajlamaya önem verilmesi - Geri dönüşümlü kasaların yaygınlaştırılması - Belediyelerin aldığı rüsum karşılığında kasa hizmetini sağlaması	4,15
	Ambalajlama ve paletli taşıma gibi işlerde standart yoktur.	Her bir ürün için uygun taşıma yöntemlerinin ve standartlarının oluşturulması	4,22
		- Hassas olarak ifade edilen ürünlerde ürün bozulmasına neden olan “yoğun” kasalarda taşınmaması - Ürünlere uygun daha küçük ambalajlar geliştirilmesi	4,18
	Pazarlarda ambalajlı ürün bulunmamakta bu nedenle kayıp ve fire oranı yüksek olmaktadır.	- Talebe uygun ambalajların kullanımının yaygınlaştırılması - Küçük ambalaj kasalarına yönelik desteklerinin artırılması ve ÖTV’nin azaltılması - Hallerde ambalaj materyallerinin üretimine yönelik birimlerin oluşturulması.	4,09

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Soğuk Zincir	Market, manav ve pazarlarda soğuk zincir/iklimlendirme ve muhafaza imkânları sınırlıdır.	Soğuk zincir, depo gibi alt yapı yatırımlarının yapılması	4,00
	Yaş meyve sebze sektöründe soğuk hava deposu, soğuk zincir uygulama imkânları istenilen düzeyde değildir. Maliyetlerde artışa neden olsa da depolanabilen ürünlerin planlanan zamanda pazara sunulmasını sağlar.	- Soğuk hava depolarının ve soğuk zincir uygulamalarının geliştirilmesi - Ürün kayıplarının azaltılması için tarım işletmelerinde ve hallerde gerekli altyapı çalışmalarının yapılması	4,38
	Türkiye'deki soğuk hava depoculuğunun mevcut potansiyeli belirlenmemiştir.	Mevcut potansiyelin belirlenmesi ve mevcut soğuk hava depolarının alt yapılarının iyileştirilmesi ve enerji maliyetlerinin desteklenmesi	4,40
	Üretim bölgelerinde altyapı sorunları olması nedeniyle ürünün koruma altına alınması zorlaşmakta ve bekleme süresi kısalmaktadır.	Üretim bölgelerinin bulunduğu yerel yönetimlerde soğuk zincir uygulamalarına yönelik faaliyetlerin artırılması	4,18

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Pazarlama Sistemleri	Perakende fiyat marjları konusunda bir üst sınır bulunmamaktadır. Ancak alım fiyatının %100'ün üstüne çıkmaması gerekmekte bu durum ise özellikle semt pazarlarında, seyyar satıcılarda bilinmemektedir.	- Semt pazarına girişlerde denetimin yapılması - İzlenebilirlik sistemine üretim miktarının da dâhil edilerek yaygınlaştırılması - Yol kenarı denetim noktalarının sayısının artırılması - Kayıt dışı faaliyetler için cezai yaptırımların artırılması	3,44
	- Vadeli satışlar gibi sorunlar olduğundan ve toptancıların vadeli alımları gibi nedenlerle, üretici bu alıcılarla çalışmak istemektedir. - Üreticinin komisyoncuya tüccara veya büyük perakendecilere ürün satışında ürün bedelini alma sistemi birbirlerinden çok farklıdır.	Yaş meyve-sebze özelinde mal bedelini ödeme şekli vadesi üzerinde özel düzenlemelere gidilmesi	4,44

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Faturalandırma, Vergi ve Kayıt Sistemi	Kayıtsız satışlar yapılırken, yasal satış izni verilmeyen satıcılar perakende sektörü açısından haksız rekabet oluşturmaktadır.	Başta sokak satıcıları olmak üzere tüm perakende sektörünün denetimlerinin sağlanması	4,00
	Semt pazarında satış yapanla perakende mağazasında aynı ürün satışında farklı vergilendirme söz konusudur. Bu durum haksız rekabete neden olmaktadır.	Satış yerlerine göre hizmet kalitesinin değişmesi dolayısı ile vergilendirmenin de ona göre yapılması ve rekabet şartlarının sağlanması gerekmektedir.	4,22
	Semt pazarcılarının üreticiden doğrudan ürün alıp semt pazarında satması (sadece hal kayıt sistemine bildirmesi) hal içi satış yapanlarla haksız rekabet, vergilendirme, denetim ve kontrol sorunu ortaya çıkarmaktadır.		
	Bazı büyük marketler ürün satışlarında iadeli sözleşme yaptığından, üreticiler mağdur olmaktadır.	Sözleşmeli yetiştiricilik belgeleri kamu tarafından denetlenmeli ve garanti altına alınmalı	4,11

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Mali ve Sağlık Denetimleri ve Cezai İşlemler	Market, manav ve pazarlarda mali denetimler ve sağlık denetimi konularında çok büyük sıkıntılar yaşanmamaktadır.	Marketlerde olduğu gibi pazar ve manavlarda vb. mali ve sağlık denetimlerinin yapılması,	3,67
		Denetim mekanizmalarının alternatiflerinin oluşturularak yaygınlaştırılması	4,73
	Gıda güvenliği kapsamında daha çok dış ticaret ürünlerine odaklanılmaktadır.	Dış ticaret sürecinde denetimler gibi iç piyasa ürün arzında etkili bir denetim mekanizmasının geliştirilmesi	4,55

	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Puan
Diğer Konular	Büyük ve küçük sermayeli perakendecilerde küçük sermayeli perakendeci aleyhine haksız rekabet söz konusudur.	- Perakende yasasında yaş meyve-sebze satışlarının gözden geçirilmesi - Perakendecilik sorunlarının çözülmesinde, üreticinin rekabet sorununun aşılması için üretici örgütlenmesinin teşvik edilmesi	3,78
		- Perakendecilik ile ilgili olarak bir yönetmeliğin hazırlanması - Standartlarının tüm sektörel aktörlere yönelik yönetmelikler kapsamında belirlenmesi - Ulusal marketlerin sayılarının bölgesel yada ulusal olarak sınırlandırılması	4,73
	Türk meşeli büyük firmalar ağırlıklı olarak sermayelerini yurtdışına aktarmaktadırlar.	- Yatırım ofisleri oluşturularak yatırımcıların yerli sermayelerini yurt içinde değerlendirmelerine yönelik teşvik edilmesi - Yabancı ortakların Türkiye’de yatırım yapmaya özendirilmesi	4,82

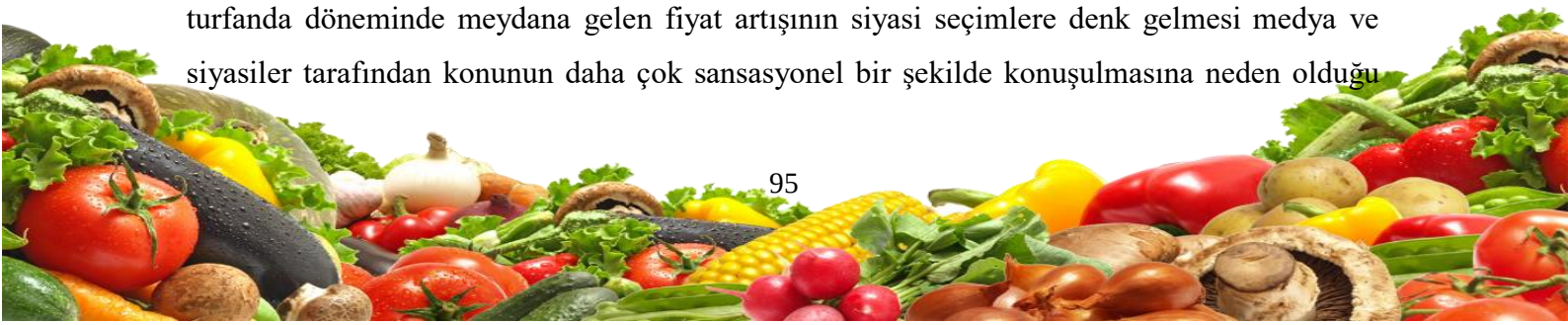
5. Bölüm: Sonuç Bildirgesi

En önemli tarımsal alt sektör olan yaş meyve sebze üretimi ve pazarlamasının tartışılması amacıyla 12-13 Haziran 2019 tarihinde Konya’da Selçuk Üniversitesi’nin ev sahipliğinde “Toplumsal Mutabakat ve Kalkınma” vizyonu ile gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay protokol konuşmaları ile birlikte Yaş Meyve Sebze Pazarlama sistemini incelemek amacıyla Selçuk Üniversitesi ve TAGEM işbirliği ile yürütülen projenin sonuçlarının Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU’nun sunumu ile başlamıştır. Projede yaş meyve sebze pazarlama sisteminde yer alan üretici, komisyoncu, tüccar ve perakendecilerin sorunları, sektöre bakış açıları, üretim ve pazarlama maliyetleri ile birlikte üreticiden tüketiciye fiyatların değişimi ve bunu etkileyen faktörler incelenerek sonuçları açıklanmıştır. Yaş meyve sebze üretim maliyetlerinin yüksek olduğu Türkiye’nin ihtiyaçlarının sürdürülebilir bir şekilde karşılanması için özellikle küçük ölçekli yaş meyve ve sebze işletmelerinin desteklenmesinin önemi vurgulanmıştır. Küçük ölçekli işletmelerin işletmecisi ailesi ile birlikte işgücü ihtiyacını karşıladığı ve üretimin sürdürülebilirliğinde aile işgücünün önemli olduğu ifade edilmiştir. Üretici fiyatları üzerinde iklimsel faktörlere bağlı oluşan arz ve dış ticaret destekli talebin etkisi vurgulanmıştır. Yaş meyve sebze fiyatlarının üretici hallerinde komisyoncu ve tüccarlarla karşılıklı arz talep dengesi gözetilerek belirlendiği ve fiyat belirleme sisteminin iktisadi teoriye uygun olduğu belirtilmiştir. Toptancı hallerinde rekabeti bozucu bir davranış belirlenmemiş ve piyasa işleyişinin arz ve talebe göre üretici ve tüketici refahı dikkate alınarak belirlendiği vurgulanmıştır. Üreticiden sonra ürün fiyatlarının pazarlama maliyetlerine göre belirlendiği ve aracılardan ürün fiyatlarını isteyerek yükseltmeleri veya düşürmelerine müsaade etmeyecek kadar güçlü piyasa mekanizmasının olduğu ve arz talep dengesine göre piyasanın işlediği belirtilmiştir. Ayrıca komisyoncuların medya tarafından oluşturulan algı ile yanlış tanımlandığı ve komisyoncuların ürün al-sat işlemi yapmadığı üreticilerin ürünlerini yasal olarak belirlenen oranlar karşılığında pazarladığı ifade edilmiştir. Bu algının sektör aktörlerini olumsuz etkilediği motivasyon kaybına neden olduğu ve toplumun sektöre karşı olumsuz düşüncelerine neden olmuştur.

Turfanda yaş meyve ve sebze döneminde Akdeniz üretim bölgesindeki olumsuz hava şartları nedeniyle arz talebi karşılamamış fiyatlar yükselmiştir. Bu durum iklime, dış ticarete ve farklı risk faktörlerine bağlı olarak tüm tarımsal ürünlerde görülmekte olup 2019 yılı turfanda döneminde meydana gelen fiyat artışının siyasi seçimlere denk gelmesi medya ve siyasiler tarafından konunun daha çok sansasyonel bir şekilde konuşulmasına neden olduğu

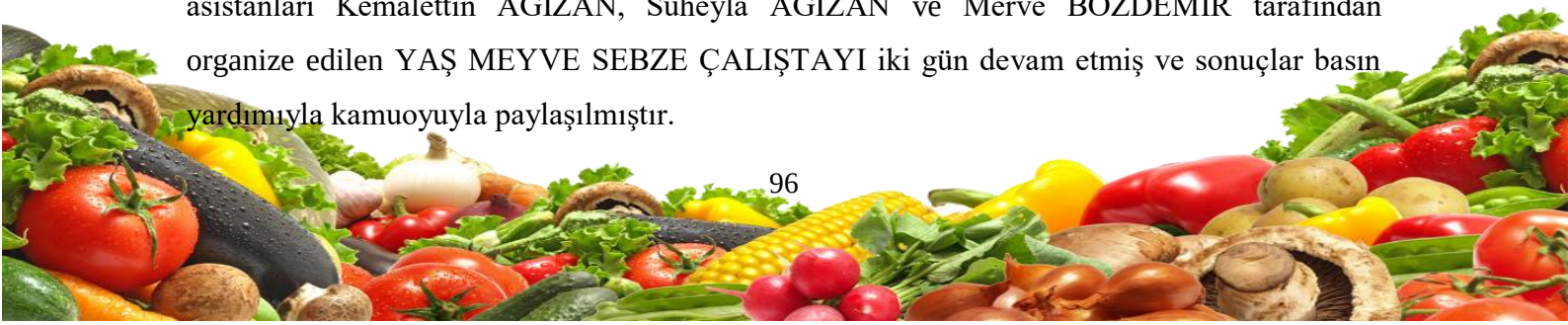
ifade edilmiştir. Projede değer zinciri analizi yapılmış üretici ve tüketici fiyatları arasındaki farkın pazarlama maliyetinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

Proje sunumu sonrasında iki gün boyunca beş farklı salonda yaş meyve ve sebze üretim ve pazarlama sistemine yönelik sorun ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Beş farklı salonda gerçekleştirilen tartışma salonlarına sektör paydaşı, kurum ve kuruluş temsilcileri katılım sağlamıştır. Toplantı moderatörlüğü ise farklı üniversitelerden gelen akademisyenler tarafından yapılmıştır.

Çalıştay sonucunda üretim aşamasında çok önemli planlama sorunlarının olması, üretimde genç nüfusun bulunmaması ve azalarak devam etmesi, üreticilerin üretim bilgisinin yetersiz olması, girdi maliyetlerinin rekabeti ve küçük ölçekli işletmelerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyebilecek kadar yüksek olması ile ilgili sorunlar belirlenmiş ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Ayrıca toptancı hallerinin bazılarının bulundukları il nüfusuna göre etkin bir pazarlama sistemi için alt yapılarının yetersiz olduğu kamu eliyle yeniden yapılandırılmaları gerektiği vurgulanmıştır. Komisyoncuların üreticiler ile yüksek örfi hukuklarının olduğu ve komisyoncuların üretimin sürdürülebilirliğine destek olabilecek seviyede üretim döneminde üreticiye avans verdikleri vurgulanmıştır. Üretici örgütlerinin sayılarının yetersiz olduğu ve çalışan örgütlerin de etkin olmadığı sektörde küçük ölçekli üreticilerin sürdürülebilir üretim yapabilmesi için komisyoncuların örfi ilişkilerle finansman kaynağı olarak kullanılmakta olduğu vurgulanmıştır. Perakende sektöründeki fiyat değişimleri ve sektöre bakışın da tartışıldığı çalıştayda fiyat değişimlerinde perakende sektörünün yüksek fiyat artışlarını absorbe ettiği ifade edilmiş ve fiyat veya üretim karteliyle buna benzer piyasa bozucu yapıların oluşmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Sektörde kayıt dışılığın olduğu, bunun da temel sebeplerinin hal dışı yaş meyve sebze pazarlanmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Çalıştayda üzerinde çalışılan yeni hal yasasından beklentilerde yetkililere iletilmek üzere sektör temsilciler tarafından dile getirilmiştir.

Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Zuhal KARAKAYACI ile birlikte proje asistanları Kemalettin AĞIZAN, Süheyla AĞIZAN ve Merve BOZDEMİR tarafından organize edilen YAŞ MEYVE SEBZE ÇALIŞTAYI iki gün devam etmiş ve sonuçlar basın yardımıyla kamuoyuyla paylaşılmıştır.

6. Bölüm: Çalıştaydan Görüntüler

